

БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ. НАЦИОНАЛНА ЕКОЛОГИЧНА МРЕЖА

Индикаторите за популационни тенденции, какъвто е *Индексът на обикновените видове птици*, осигуряват реална основа за оценка на степента на загуба на биологично разнообразие. Общата тенденция за периода 2005-2022 г. за 50-те вида, съставляващи индикатора е за стабилно състояние.

В резултат от Среднозимното преброяване през 2022 г. са установени 237 105 индивида от 94 вида зимуващи водолюбиваи птици, което е близо до междинната стойност, спрямо флукуациите през предходните три години.

Мониторингът, проведен в рамките на *Националната система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие* през 2022 г. на два знакови вида от българската фауна – дива коза и кафява мечка показва, че за дивата коза се установява положителна тенденция, докато за мечката в периода 2011-2022 г. общата тенденция е за намаляване на числеността на вида.

За периода 2004-2022 г. площта на защитените територии се е увеличила. В края на 2022 г. броят на защитените територии в България е 1 039, с обща площ 584 836.4 ha или 5.27 % от територията на страната.

В България до края на 2022 г., с решение на Министерски съвет са приети 340 защитени зони (353 на брой, но 13 са с обща граница по двете директиви) от екологичната мрежа „Натура 2000”, покриващи общо 34.9 % от територията на страната.

През 2022 г. в процес на разработване и/или процедуране са били 8 плана за управление на защитени територии по реда на Закона за защитените територии.

Настоящият доклад представя **шест индикатора**, съдържащи информация за биологичното разнообразие на България, като три от тях съответстват на ключови

индикатори на европейско ниво от т. нар. набор *SEBI 2010* (<https://biodiversity.europa.eu/track/streamlined-european-biodiversity-indicators>).

БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ

ИНДЕКС НА ОБИКНОВЕНИТЕ ВИДОВЕ ПТИЦИ ЗА БЪЛГАРИЯ

(*SEBI 1 – Обилие и разпространение на избрани видове*)

Ключов въпрос

Кои видове птици намаляват обилието и разпространението си в България?

Ключово послание

Общият индекс за състоянието на обикновените видове птици за периода 2005-2022 г. показва тенденция за стабилно състояние, като птиците в земеделските земи са с намаляваща тенденция, а птиците в горите, с нарастваща. От всички, оценени през 2022 г. 80 вида птици, тези с тенденция към намаляване на числеността са 26 %, с тенденция за увеличаване са 20 %, стабилните са 19 %, а тези с неопределена категория на тенденцията са 35 %.

Дефиниция на индикатора

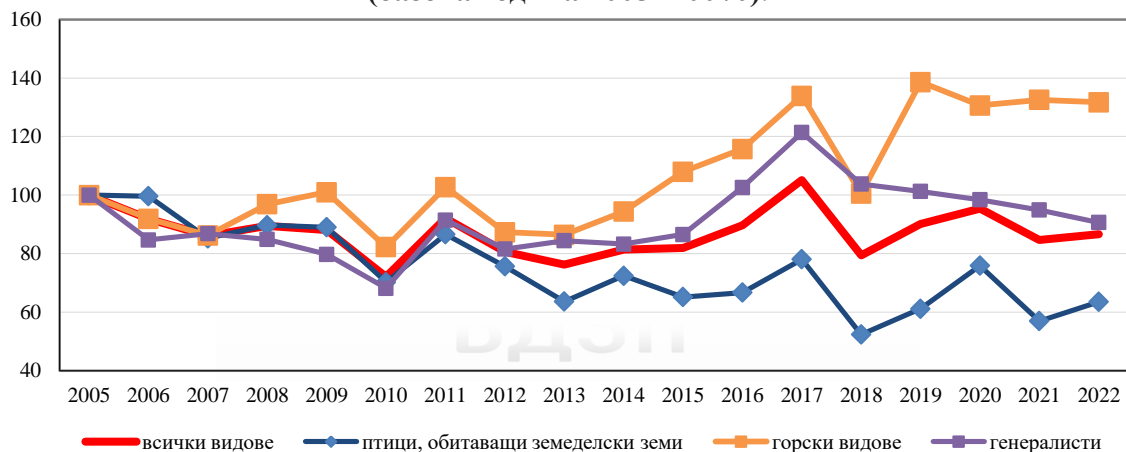
Индексът на обикновените видове птици показва тенденциите в числеността на широкоразпространените видове птици в България, за фиксиран период от време и осигурява реална основа за оценка на степента на загуба на биологично разнообразие. Общият индекс за състоянието на широкоразпространените видове птици у нас включва индекс на птиците в земеделските земи, индекс на птиците в горите и „други“ видове птици, които са генералисти и не са привързани към определен тип местообитание. Индексът на птиците обитаващи земеделски земи показва устойчивостта в управлението на земеделските земи. Броят на видовете, включени в индекса е по-малък от общия брой оценени видове, тъй като във формирането на индекса участват само видове, за които има достатъчно данни.

Оценка на индикатора

Оценката е направена за **осемнадесет годишен период** (2005-2022 г.), като резултатите се основават на реални наблюдения в 245 пробни площадки с размер 1x1 km. За периода 2005-2022 г. в оценката на общия индекс за състоянието на всички широкоразпространени видове птици са включени 50 вида птици. Този брой видове остава постоянен във времето, за да има сравняемост на резултатите през годините. Допълнително се оценяват тенденциите на колкото се може повече видове птици, за които има достатъчно събрана информация. За да се категоризира един вид птица и да бъде оценена неговата тенденция, е необходимо той да бъде регистриран в поне 20 квадрата за мониторинг и грешката на наклона на тенденцията му да бъде по-малка от 0.05.

В резултат, на проведените през 2022 г. наблюдения, са регистрирани 192 вида птици. Според класификацията на Общоевропейската схема за мониторинг на обикновените видове птици, оценяваните видове се разделят на три групи според обитаваната среда: **земеделски земи, гори и „други“ типове местообитания**. От включените 50 вида птици в индекса (фигура 1), 38 % обитават земеделските земи, 24 % са горски видове и 38 % обитават други типове местообитания.

Фиг. 1. Индекс на обикновените видове птици в България за периода 2005-2022 г. (базова година 2005=100%).

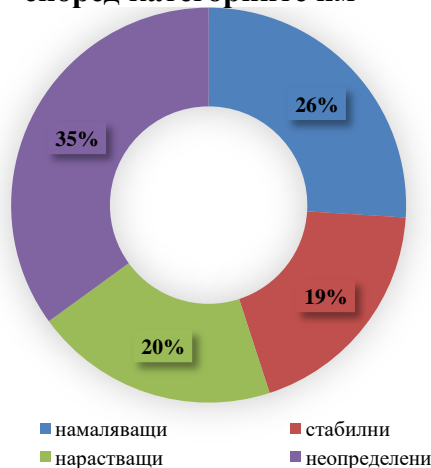
Източник: Българско дружество за защита на птиците/BirdLife Bulgaria

Индексът на птиците, обитаващи земеделски земи, се базира на 19 вида птици и намалява с 36.5 % за периода 2005-2022 г. Сред видовете, **обитаващи земеделските земи**, с най-значителни отрицателни тенденции са обикновеното конопарче (-83.8 %), пълпъркът (-71,4 %) и сивата овесарка (-61 %). Други видове с негативна тенденция са червеногърбата сврачка (-57%), полската чучулига (-41 %), бялата стърчиопашка (-67 %), авлигата (-43 %) и други. Със стабилна тенденция са категоризирани гургулицата, обикновената чинка и косът. Силно увеличаваща категория на тенденцията имат голямото белогушо коприварче и яребицата.

Индексът на птиците, обитаващи гори, се базира на 12 вида. От тях с най-ясно изразена положителна тенденция на популацията са пойният дрозд и гривякът. Със стабилна тенденция са три вида: кос, сойка и обикновена чинка. Единственият силно намаляващ горски вид е горската бъбрица (-96 %).

В третата категория видове, обитаващи „други“ типове местообитания (19 вида), със силно нарастваща численост е фазана (+242.6 %). Други видове, като черен бързолет, малкото белогушо коприварче, голям синигер, червенокръстата лястовица и южният славей, са с умерено нарастваща численост. Със стабилни тенденции са гугутката, свраката, авлигата и зеленликата. Чавката, домашното врабче, обикновената кукувица и сивата врана са с умерено намаляваща тенденция.

Фиг 2. Разпределение на тенденциите за периода 2005-2022 г., на 74 вида птици според категориите им

Източник: Българско дружество за защита на птиците/BirdLife Bulgaria

Общата тенденция за периода 2005-2022 г. за **50-те вида, съставляващи индекса на обикновените видове птици** намалява с -8.82 %. От всички 80 вида птици, чието състояние е оценено, тези с намаляваща численост са 26 %, с нарастваща са 20 %, стабилните са 19 %, а тези с неопределена категория на тенденцията са 35 %. Разпределението на тенденциите по тяхната категория е показано на фигура 2.

Намаляването на даден индекс за състоянието на популациите на птиците е признак за влошеното състояние на съответните видове и техните местообитания. Особено тревожно е състоянието на птиците, обитаващи земеделските земи, което потвърждава негативните общоевропейски тенденции, в резултат от неустойчиви земеделски практики. Най-силно отрицателно въздействие върху дивите птици и другите елементи на биоразнообразието е премахването на синорите и ивиците от дървета и храсти в полските райони, разораването на пасищата, премахването на храсти, управлението на пасищата с шредери и използването на агрохимикали в растениевъдството.

За обръщане на неблагоприятната тенденция, на птиците от земеделските райони, са необходими целенасочени, резултатно ориентирани и измерими мерки, които да са съобразени с местните условия и изискванията на целевите видове и местообитания.

Източници на информация

Информацията за този индикатор се събира от Схемата за мониторинг на обикновените видове птици в България, осъществявана в рамките на Общоевропейската схема за мониторинг на обикновените видове птици, която у нас се прилага от Българското дружество за защита на птиците/BirdLife Bulgaria: <http://www.bspb.org/monitoring>.

ПРОМЯНА В ЧИСЛЕНОСТТА НА ЗИМУВАЩИТЕ ВОДОЛЮБИВИ ПТИЦИ В БЪЛГАРИЯ

Ключово послание

В резултат от среднозимното преброяване през 2022 г. са установени 237 105 индивида от 94 вида (и три таксона определени до род и подсемейство), принадлежащи към 13 разряда зимуващи водолюбиви птици, което е близо до междинната стойност спрямо флукуациите през предходните три години (2021 г. – 219 179; 2020 г. – 276 658; 2019 г. – 367 264 екземпляра). Флукуациите в числеността на водолюбивите птици, отчитани в тесен времеви интервал, са в тясна зависимост от комплекс от абиотични, биотични и антропогенни фактори.

Дефиниция на индикатора

Индикаторът представлява определяне на численост и видов състав на зимуващите в България популации от водолюбиви птици.

Среднозимното преброяване на водолюбивите птици се координира от Wetlands International и се осъществява в цяла Европа с цел да се определи размерът на европейските популации на тези видове птици и да се оцени състоянието на влажните зони, където те зимуват. У нас то се провежда ежегодно, в средата на януари, с три основни цели:

1. Да се установи числеността, видовия състав и разпространението на зимуващите популации от водолюбиви птици;
2. Да се установят заплахите за птиците и за ключовите за зимуването им влажни зони;
3. Да се определят местата на концентрация на водолюбиви птици, които покриват 1 % – критерий на *Конвенцията по влажните зони с международно значение, по специално като местообитания за водолюбиви птици (Рамсарска конвенция)*.

Оценка на индикатора

Среднозимното преброяване на зимуващите водолюбиви птици в България е проведено в периода 13-16.01.2022 г. В резултат са установени общо 237 105 индивида, принадлежащи към 13 разряда* зимуващи водолюбиви птици в 220 водоема (таблица 1).

Забележка: Таксономичната подредба е според класификацията на del Hoyo & Collar (2014, 2016), наложил се през последните години в Международния съюз за защита на природата (IUCN) и BirdLife International. При нея има редица промени в състава на отделните разреди птици – например Чапловите (Ardeidae) до неотдавна принадлежаха към разред Щъркелоподобни (Ciconiiformes), докато според сегашните представи са част от разред Пеликаноподобни (Pelecaniformes). Затова прякото сравнение по разреди с предишни години би довело до изключително погрешни резултати – препоръчваме такова сравнение едва след внимателно прецизиране на видовия състав на конкретните таксони.

Табл. 1. Численост на зимуващите водолюбиви птици, установени в рамките на среднозимното преброяване през 2022 г., брой индивиди

Таксономична категория	Брой индивиди*						
РАЗРЕД ГЪСКОПОДОБНИ (ANSERIFORMES)	115 697	Ушат гмурец (<i>Podiceps auritus</i>)	4				
		Голям гмурец (<i>Podiceps cristatus</i>)	4 331				
		Червеноврат гмурец (<i>Podiceps grisegena</i>)	37				
		Черноврат гмурец (<i>Podiceps nigricollis</i>)	936				
		Малък гмурец (<i>Tachybaptus ruficollis</i>)	1 078				
		РАЗРЕД ФЛАМИНГОПОДОБНИ (PHOENICOPTERIFORMES)	801	Розово фламинго (<i>Phoenicopus roseus</i>)	801		
				РАЗРЕД ЖЕРАВОПОДОБНИ (GRUIFORMES)	39 393	Малка пъструшка (<i>Porzana pusilla</i>)	1
						Лиска (<i>Fulica atra</i>)	39 263
						Зеленоножка (<i>Gallinula chloropus</i>)	105
		РАЗРЕД ГМУРКАЧОПОДОБНИ (GAVIIFORMES)	323	Воден дърдавец (<i>Rallus aquaticus</i>)	24		
Червеногуш гмуркач (<i>Gavia stellata</i>)	4						
Черногуш гмуркач (<i>Gavia arctica</i>)	319						
РАЗРЕД БУРЕВЕСТНИКОПОДОБНИ (PROCELLARIIFORMES)	1 490			Средиземноморски буревестник (<i>Puffinus yelkouan</i>)	1 490		
		РАЗРЕД РИБОЯДОПОДОБНИ (SULIFORMES)	42 581	Качулат корморан (<i>Phalacrocorax aristotelis</i>)	904		
				Голям корморан (<i>Phalacrocorax carbo</i>)	22 780		
РАЗРЕД ЯСТРЕБОПОДОБНИ (ACCIPITRIFORMES)	267	Малък корморан (<i>Microcarbo pygmaeus</i>)	18 897				
		Тръстиков блатар (<i>Circus aeruginosus</i>)	152				
		Полски блатар (<i>Circus cyaneus</i>)	73				
		Морски орел (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	42				
РАЗРЕД ПЕЛИКАНОПОДОБНИ (PELECANIFORMES)	5 409	Къдроглав пеликан (<i>Pelecanus crispus</i>)	1 855				
РАЗРЕД ГМУРЕЦОПОДОБНИ (PODICIPEDIFORMES)	6 386	Ням лебед (<i>Cygnus olor</i>)	1 043				
		Поеен лебед (<i>Cygnus cygnus</i>)	658				
		Тундров лебед (<i>Cygnus columbianus</i>)	266				
		Голяма белочела гъска (<i>Anser albifrons</i>)	5 851				
		Сива гъска (<i>Anser anser</i>)	283				
		Червеногуша гъска (<i>Branta ruficollis</i>)	32				
		Гъски (<i>Anser spp.</i>)	6				
		Бял ангъч (<i>Tadorna tadorna</i>)	2 614				
		Червен ангъч (<i>Tadorna ferruginea</i>)	273				
		Зеленоглава патица (<i>Anas platyrhynchos</i>)	54 960				
Шилоопашата патица (<i>Anas acuta</i>)	291						
Зимно бърне (<i>Anas crecca</i>)	10 322						
Фиш (<i>Mareca penelope</i>)	6348						
Сива патица (<i>Mareca strepera</i>)	933						
Клопач (<i>Spatula clypeata</i>)	2 968						
Патицови (<i>Anatinae spp.</i>)	14						
Червеноклюна потапница (<i>Netta rufina</i>)	7						
Кафявоглава потапница (<i>Aythya ferina</i>)	25 604						
Белоока потапница (<i>Aythya nyroca</i>)	25						
Ням лебед (<i>Cygnus olor</i>)	1 043						
Качулата потапница (<i>Aythya fuligula</i>)	1 639						
Планинска потапница (<i>Aythya marila</i>)	8						
Каdifена потапница (<i>Melanitta fusca</i>)	2						
Звънарка (<i>Bucephala clangula</i>)	100						
Малък нирец (<i>Mergellus albellus</i>)	105						
Голям нирец (<i>Mergus merganser</i>)	20						
Среден нирец (<i>Mergus serrator</i>)	213						
Тръноопашата потапница (<i>Oxyura leucoccephala</i>)	1 112						

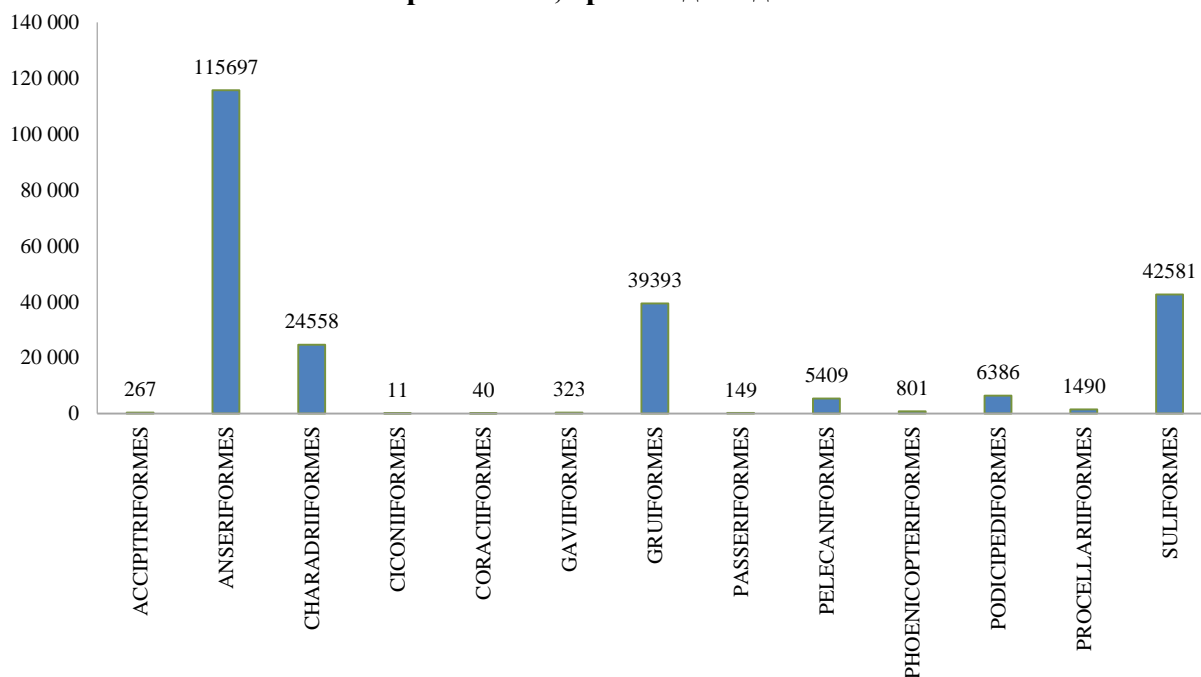
Розов пеликан (<i>Pelecanus onocrotalus</i>)	4	Трипръст брегобегач (<i>Calidris alba</i>)	27
Голям воден бик (<i>Botaurus stellaris</i>)	6	Голям брегобегач (<i>Calidris canutus</i>)	1
Сива чапла (<i>Ardea cinerea</i>)	1532	Речна чайка (<i>Larus ridibundus</i>)	3 464
Голяма бяла чапла (<i>Ardea alba</i>)	1 971	Чайка буревестница (<i>Larus canus</i>)	91
Малка бяла чапла (<i>Egretta garzetta</i>)	31	Голяма черноглава чайка (<i>Larus ichthyaetus</i>)	111
Нощна чапла (<i>Nycticorax nycticorax</i>)	2	Жълтокрака чайка (<i>Larus michahellis</i>)	17 023
Лопатарка (<i>Platalea leucorodia</i>)	8	Каспийска чайка (<i>Larus cachinnans</i>)	48
РАЗРЕД ЩЪРКЕЛОПОДОБНИ (CICONIIFORMES)	11	Голяма черногърба чайка (<i>Larus marinus</i>)	1
Бял щъркел (<i>Ciconia ciconia</i>)	11	Малка чайка (<i>Larus minutus</i>)	131
РАЗРЕД ДЪЖДОСВИРЦОПОДОБНИ (CHARADRIIFORMES)	24 558	Тъноклюна чайка (<i>Larus genei</i>)	12
Саблеклюн (<i>Recurvirostra avosetta</i>)	179	Малка черноглава чайка (<i>Larus melanocephalus</i>)	2
Сребриста булка (<i>Pluvialis squatarola</i>)	138	Чайки (<i>Larus spp.</i>)	1 852
Обикновена калугерица (<i>Vanellus vanellus</i>)	297	Черна рибарка (<i>Chlidonias niger</i>)	18
Камъкообръщач (<i>Arenaria interpres</i>)	1	Гривеста рибарка (<i>Sterna sandvicensis</i>)	2
Морски дъждосвирец (<i>Charadrius alexandrinus</i>)	5	Речна рибарка (<i>Sterna hirundo</i>)	1
Пясъчен дъждосвирец (<i>Charadrius hiaticula</i>)	24	РАЗРЕД СИНЯВИЦОПОДОБНИ (CORACIIFORMES)	40
Коклюбегач (<i>Himantopus himantopus</i>)	3	Земеродно рибарче (<i>Alcedo atthis</i>)	40
Голям червеноног водобегач (<i>Tringa erythropus</i>)	18	РАЗРЕД ВРАБЧОПОДОБНИ (PASSERIFORMES)	149
Малък червеноног водобегач (<i>Tringa totanus</i>)	132	Бяла стърчиопашка (<i>Motacilla alba</i>)	84
Голям горски водобегач (<i>Tringa ochropus</i>)	28	Планинска стърчиопашка (<i>Motacilla cinerea</i>)	6
Малък зеленоног водобегач (<i>Tringa stagnatilis</i>)	1	Водна бърбица (<i>Anthus spinoletta</i>)	38
Късокрил кюкавец (<i>Actitis hypoleucos</i>)	7	Воден кос (<i>Cinclus cinclus</i>)	10
Голям свирец (<i>Numenius arquata</i>)	22	Бяла стърчиопашка (<i>Motacilla alba</i>)	84
Горски бекас (<i>Scolopax rusticola</i>)	2	Мустакато шаварче (<i>Acrocephalus melanopogon</i>)	1
Средна бекачина (<i>Gallinago gallinago</i>)	65	Мустакат синигер (<i>Panurus biarmicus</i>)	10
Тъмногърд брегобегач (<i>Calidris alpina</i>)	776	Общ брой индивиди водолубиви птици	237 105
Малък брегобегач (<i>Calidris minuta</i>)	76		

* Броят индивиди за разред е сбор от индивидите от всички видове и родове от съответния разред.

Източник: ИАОС – НСМСБР

Общата численост на зимуващите водолубиви птици по разреди е представена на фигура 3. Най-многочисленият разред, традиционно се явява Гъскоподобни (Anseriformes) – 115 697 екземпляра с най-многочислен представител зеленоглавата патица (*Anas platyrhynchos*) с 47.5 % от общата численост на разреда, следван от Рибоядоподобни (Suliformes) – с големия корморан (*Phalacrocorax carbo*), като най-многочислен представител (53 % от общата численост на разреда), Жеравоподобни (Gruiformes) – лиската (*Fulica atra*) с 99 % от общата численост на разреда и Дъждосвирецоподобни (Charadriiformes) – с най-многоброен представител жълтокраката чайка (*Larus michahellis*) с 69 % от общата численост на разреда.

Фиг. 3. Обща численост на зимуващите водолюбиви птици по разреди през 2022 г., брой индивиди

Източник: ИАОС – HCMCBP

Най-широко разпространените видове водолюбиви птици са представени в таблица 2 – общо 27 вида, регистрирани в над 15 водоема/ маршрута. Първите три места са заети съответно от зеленоглавата патица (*Anas platyrhynchos*) – установена в 172 водоема/ маршрута, големият корморан (*Phalacrocorax carbo*) и сивата чапла (*Ardea cinerea*) – съответно в 163 и 137 водоема/ маршрута.

Табл. 2. Зимуващи водолюбиви птици, установени в повече от 15 водоема/ маршрута по региони през 2022 г.

Видове/ Брой водоеми/ маршрути по региони	Река Дунав	Северно Черноморско крайбрежие	Северна България	Южно Черноморско крайбрежие	Южна България	Брой наблюдения ОБЩО
<i>Anas platyrhynchos</i>	8	8	48	13	95	172
<i>Phalacrocorax carbo</i>	8	8	39	14	94	163
<i>Ardea cinerea</i>	4	7	37	7	82	137
<i>Ardea alba</i>	2	3	32	7	75	119
<i>Anas crecca</i>	7	5	24	5	52	93
<i>Fulica atra</i>	3	8	14	9	53	87
<i>Larus michahellis</i>	7	9	14	13	40	83
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	3	5	19	8	42	77
<i>Podiceps cristatus</i>	2	8	19	12	32	73
<i>Cygnus olor</i>	7	6	16	12	27	68
<i>Mareca penelope</i>	4	6	11	9	35	65
<i>Larus ridibundus</i>	7	5	7	7	20	46
<i>Mareca strepera</i>	5	4	9	5	16	39
<i>Aythya ferina</i>	2	3	6	3	22	36
<i>Circus aeruginosus</i>	1	4	2	7	21	35
<i>Circus cyaneus</i>	3	2	11	4	13	33
<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>	7	4	2	8	8	29

<i>Tadorna tadorna</i>	1	3	6	5	13	28
<i>Haliaeetus albicilla</i>	6	1	8	3	9	27
<i>Podiceps nigricollis</i>	1	8	2	13	3	27
<i>Alcedo atthis</i>	4	2	3	5	11	25
<i>Aythya fuligula</i>	4	2	6	4	9	25
<i>Pelecanus crispus</i>	7	1	1	5	10	24
<i>Gallinula chloropus</i>	3	2	5	5	8	23
<i>Gavia arctica</i>	2	3	3	10	3	21
<i>Motacilla alba</i>	0	1	3	5	10	19
<i>Tringa ochropus</i>	0	1	2	1	12	16

Източник: ИАОС – НСМСБР

Най-многочислените видове водолюбиви птици са представени в таблица 3 – при 22 вида е отчетена обща численост от над 1 000 екземпляра в страната. Най-многочисленият вид се явява зеленоглавата патица (*Anas platyrhynchos*) – 54 960 екземпляра, следвана от лиската (*Fulica atra*) – 39 263 екземпляра и кафявоглавата потапница (*Aythya ferina*) – 25 604 екземпляра (като тази численост е по-ниска в сравнение с миналогодишната – 40 307 екземпляра). Големият корморан също се характеризира с по-ниска численост (22 780 екземпляра) в сравнение с 2021 г. – 28 404 екземпляра. При лиската обаче стойностите през 2022 г. са значително по-високи в сравнение с предишната година – 22 821 екземпляра.

Табл. 3. Численост на най-многочислените зимуващи водолюбиви птици (с обща численост над 1 000 екземпляра) по региони, установени през 2022г.

Видове /региони	Река Дунав	Северно Черноморско крайбрежие	Северна България	Южно Черноморско крайбрежие	Южна България	Обща численост
<i>Anas platyrhynchos</i>	8 386	3 838	13 438	6 453	22 845	54 960
<i>Fulica atra</i>	517	11 411	3 760	8 478	15 097	39 263
<i>Aythya ferina</i>	118	708	87	23 081	1 610	25 604
<i>Phalacrocorax carbo</i>	1 799	2 031	4 738	7 367	6 845	22 780
<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>	373	428	51	17 805	240	18 897
<i>Larus michahellis</i>	221	3 047	366	10 926	2 463	17 023
<i>Anas crecca</i>	1 445	744	1 350	738	6 045	10 322
<i>Anas penelope</i>	256	1 160	408	1 526	2 998	6 348
<i>Anser albifrons</i>	2 803	254		2 733	61	5 851
<i>Podiceps cristatus</i>	14	1 256	599	2 016	446	4 331
<i>Larus ridibundus</i>	482	565	180	1 134	1 103	3 464
<i>Spatula clypeata</i>	98	91	5	2 766	8	2 968
<i>Tadorna tadorna</i>	8	22	132	2 314	138	2 614
<i>Ardea alba</i>	3	12	337	156	1 463	1 971
<i>Pelecanus crispus</i>	78	1	1	1 402	373	1 855
<i>Larus spp.</i>	60		1 381		411	1 852
<i>Aythya fuligula</i>	252	400	135	651	201	1 639
<i>Ardea cinerea</i>	15	52	292	119	1 054	1 532
<i>Puffinus yelkouan</i>		524		966		1 490
<i>Oxyura leucocephala</i>		2		1 110		1 112
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	15	159	407	77	420	1 078
<i>Cygnus olor</i>	194	185	100	369	195	1 043

Източник: ИАОС – НСМСБР

Разред Гъскоподобни (Anseriformes)

Гъскоподобните са групата зимуващи водолюбиви птици с най-висока численост и втора по брой видове, отчетени през 2022 г. В периода на среднозимното преброяване са регистрирани 115 697 индивида от 26 вида гъскоподобни птици. Най-многочисленият вид се явява зеленоглавата патица (*Anas platyrhynchos*) – 54 960 екземпляра, следвана от кафявоглавата потапница (*Aythya ferina*) – 25 604 екземпляра. Подобно на 2021 г., отново е отчетена ниска численост на голямата белочела гъска (*Anser albifrons*) – 5 851 екземпляра (за разлика от близкото минало, когато редовно бяха регистрирани числености над 100 000 екземпляра). За отбелязване е почти двойно по-ниската численост на белият ангъч (*Tadorna tadorna*) в сравнение с 2021 г. (6 292 екземпляра). През тази година траурната потапница (*Melanitta nigra*) не е регистрирана, но е наблюдавана кадифената потапница (*Melanitta fusca*) с численост 2 екземпляра.

Разред Гмурецоподобни (Podicipediformes)

Установени са 6 386 индивида от пет вида. През тази година отново големият гмурец (*Podiceps cristatus*) е най-многочислен – с 3 252 индивида. На второ място е малкият гмурец (*Tachybaptus ruficollis*) с численост 1 078 екземпляра, за разлика от 2021 г., когато е бил черновраният гмурец (*Podiceps nigricollis*). Най-малочислени са черновраният (*P. grisegena*) – 37 екземпляра и ушатият гмурец (*P. auritus*) – 4 екземпляра.

Разред Фламингоподобни (Phoenicopteriformes)

През 2022 г., по време на среднозимното преброяване са отчетени малко по-малко индивида (801 екземпляра), в сравнение с предходната година (981 индивида). Като цяло обаче, през последните години, данните показват положителната тенденция в числеността на розовото фламинго (*Phoenicopus roseus*), в района на бургаските езера и българското черноморско крайбрежие.

Разред Жеравоподобни (Gruiformes)

Това е третата по численост група зимуващи водолюбиви птици, като са наблюдавани 39 393 индивида от четири вида. Най-многочислен вид е лиската (*Fulica atra*) – 39 263 екземпляра. През тази година числеността е значително по-висока в сравнение с миналата година – 22 821 екземпляра. Малкият брой наблюдавани индивида при двата вида от сем. Дърдавцови (Rallidae) – воден дърдавец (*Rallus aquaticus*) (24 екземпляра) и зеленоножка (*Gallinula chloropus*) (105 екземпляра), се дължи основно на скрития им начин на живот в трудно достъпни тръстикови масиви и друга водна растителност.

Разред Гмуркачоподобни (Gaviiformes)

По време на среднозимното преброяване са регистрирани 323 индивида гмуркачоподобни от два вида, черногуш гмуркач (*Gavia arctica*) – 319 екземпляра и червеногуш гмуркач (*Gavia stellata*) – 4 индивида.

Разред Буревестникоподобни (Procellariiformes)

Регистриран е един вид – средиземноморски буревестник (*Puffinus yelkouan*) като през тази година числеността му (1 490 екземпляра) е значително по-голяма в сравнение с миналата година (4 екземпляра). През последните години все по-често бива наблюдаван в страната през зимния период, но числеността е силно флукутираща според хранителните миграции на вида, следващ рибните пасажи в Черно море.

Разред Рибоядоподобни (Suliformes)

В този разред понастоящем попадат трите вида корморани, срещащи се у нас, установени с обща численост по време на преброяването от 42 581 екземпляра. Най-многочислен се явява големият корморан (*Phalacrocorax carbo*) – 22 780 индивида, следван от малкият

корморан (*Microcarbo pygmaeus*) – 18 897 индивида. Трябва да се отбележи, че през тази година видът има значително по-висока численост в сравнение с миналата година – 7 841 индивида. Най-малочислен е качулатият корморан (*Gulosus aristotelis*) – 904 индивида, който обаче поддържа стабилна численост в рамките на преброяването и популацията му леко нараства през последните години във връзка разширяването на гнездовите места и по Южното Черноморие.

Разред Пеликаноподобни (Pelecaniformes)

По време на среднозимното преброяване са установени и двата вида пеликани в България – къдроглав (*Pelecanus crispus*) с численост 1 855 индивида, и розов (*P. onocrotalus*) – 4 екземпляра. Към този разред вече спадат и чаплите, най-многочислените от които се явяват голямата бяла чапла (*Ardea alba*) – 1 971 екземпляра и сивата чапла (*A. cinerea*) – 1 532 екземпляра. Регистрирани са и видове чапли, които са далечни мигранти, но зимуващи нередовно у нас в ниска численост – като малката бяла чапла (*Egretta garzetta*) – 31 екземпляра, нощната чапла (*Nycticorax nycticorax*) – 2 екземпляра, както и 8 екземпляра лопатарки (*Platalea leucorodia*), които също са рядък и нередовно зимуващ вид в България. Ниската численост на големия воден бик (*Botaurus stellaris*) – преброени 6 екземпляра, се дължи основно на скрития му начин на живот в трудно достъпни тръстикови масиви.

Разред Щъркелоподобни (Ciconiiformes)

По време на среднозимното преброяване са регистрирани 11 екземпляра бели щъркели (*Ciconia ciconia*), които през последните десетилетия редовно зимуват в страната в ниска численост. Зимуващи черни щъркели (*Ciconia nigra*) не са регистрирани.

Разред Дъждосвирцоподобни (Charadriiformes)

Това е първата по брой видове и четвъртата по численост група зимуващи водолюбивы птици в България, отчетени през 2022 г. Установени са 24 558 индивида от 31 вида. Същинските дъждосвирцови (Charadrii) са 7,3 % от числеността на всички видове в разреда. Най-многочислените видове са тъмногрдият брегобегач (*Calidris alpina*) – 776 екземпляра и обикновената калугерица (*Vanellus vanellus*) – 297 екземпляра. Единичен екземпляр камъкообръщач (*Arenaria interpres*) е наблюдаван по Южното Черноморие. Кокилобегачът (*Himantopus himantopus*), който е далечен мигрант, зимуващ в Африка, е отчетен с 3 индивида. С 2 екземпляра е отбелязан горският бекас (*Scolopax rusticola*), а с по 1 екземпляр са малкият зеленоног водобегач (*Tringa stagnatilis*) и големият брегобегач (*Calidris canutus*).

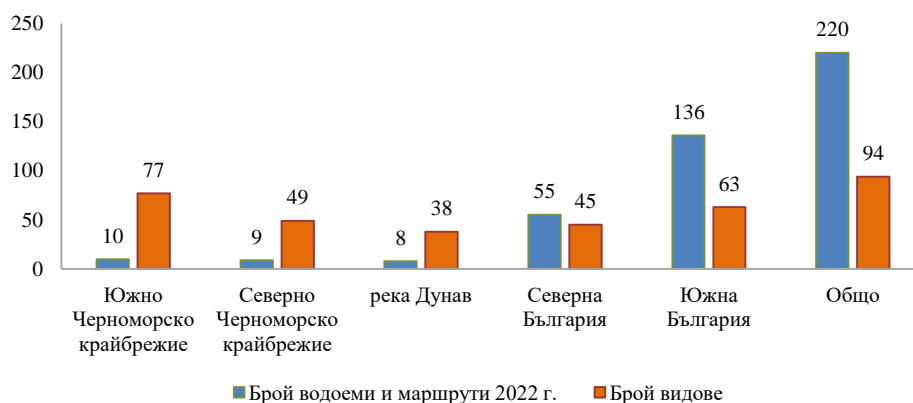
По-големи числености са регистрирани при представители на сем. Чайкови (Laridae). Видът с най-голяма численост е жълтокраката чайка (*Larus michahellis*) – 17 023 екземпляра, следвана от речната чайка (*Larus ridibundus*) – 3 464 индивида. С най-ниска численост са установени голямата черногърба чайка (*Larus marinus*) и речната рибарка (*Sterna hirundo*) – по 1 екземпляр.

Други зимуващи птици, обитаващи влажни зони, установени по време на среднозимното преброяване: земеродно рибарче (*Alcedo atthis*) – 40 индивида, тръстиков блатар (*Circus aeruginosus*) – 152 екземпляра, морски орел (*Haliaeetus albicilla*) – 42 индивида. Поне шест вида врабчоподобни птици, свързани в различна степен с водоемите, са отчетени по време на среднозимното преброяване като с най-висока численост е бялата стърчиопашка (*Motacilla alba*) – 84 индивида.

Места на концентрация на водолюбивы птици

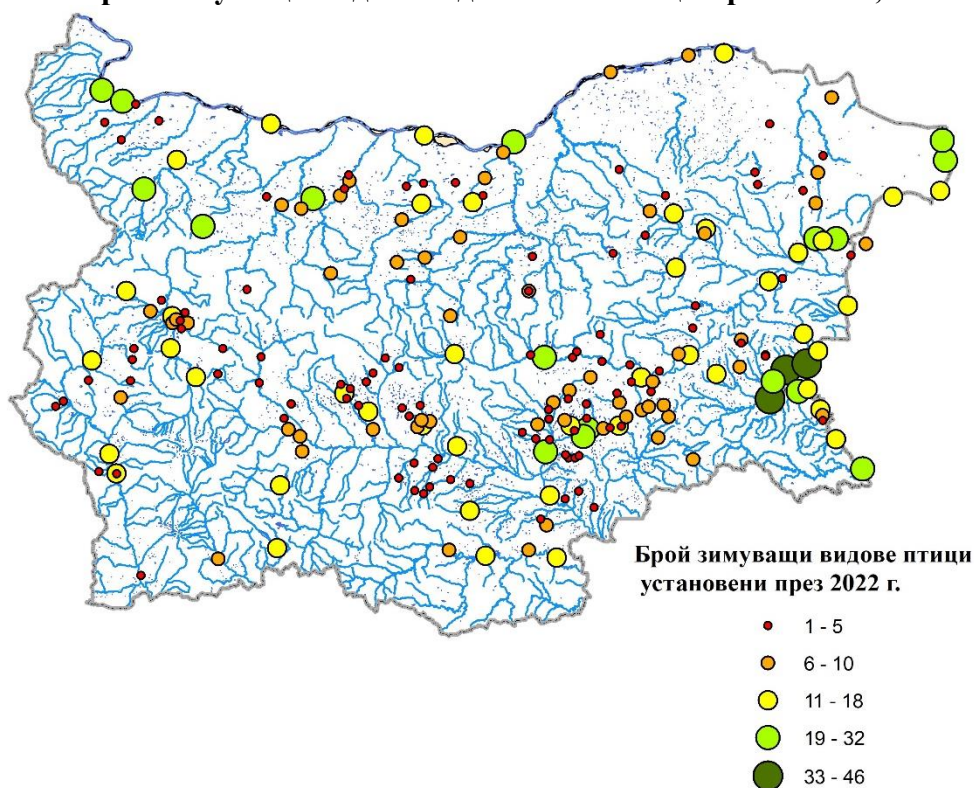
Зимуващи водолюбивы птици в периода на среднозимното преброяване са регистрирани в 220 водоема и маршрута на територията на цяла България.

Фиг. 4. Брой водоеми/маршрути и брой установени видове по региони през 2022 г.

Източник: ИАОС – НСМСБР

Фиг. 5. Брой зимуващи видове водолюбиви птици през 2022 г., по места

Източник: ИАОС – НСМСБР

Най-големи концентрации на водолюбиви птици са наблюдавани по черноморското крайбрежие и на места във вътрешността на страната.

По българското **черноморско крайбрежие** най-многочислени са птиците на територията на комплекс “Комплекс Вая” – 46 134 индивида от 30 вида, комплекс „яз. Мандра“ – 23 018 екземпляра от 46 вида, комплекс „Варненско езеро“ – 12 863 индивида от 22 вида, комплекс „Поморийско езеро“ – 10 196 екземпляра от 44 вида и комплекс „Атанасовско езеро“ – 9 239 индивида от 45 вида зимуващи водолюбиви птици.

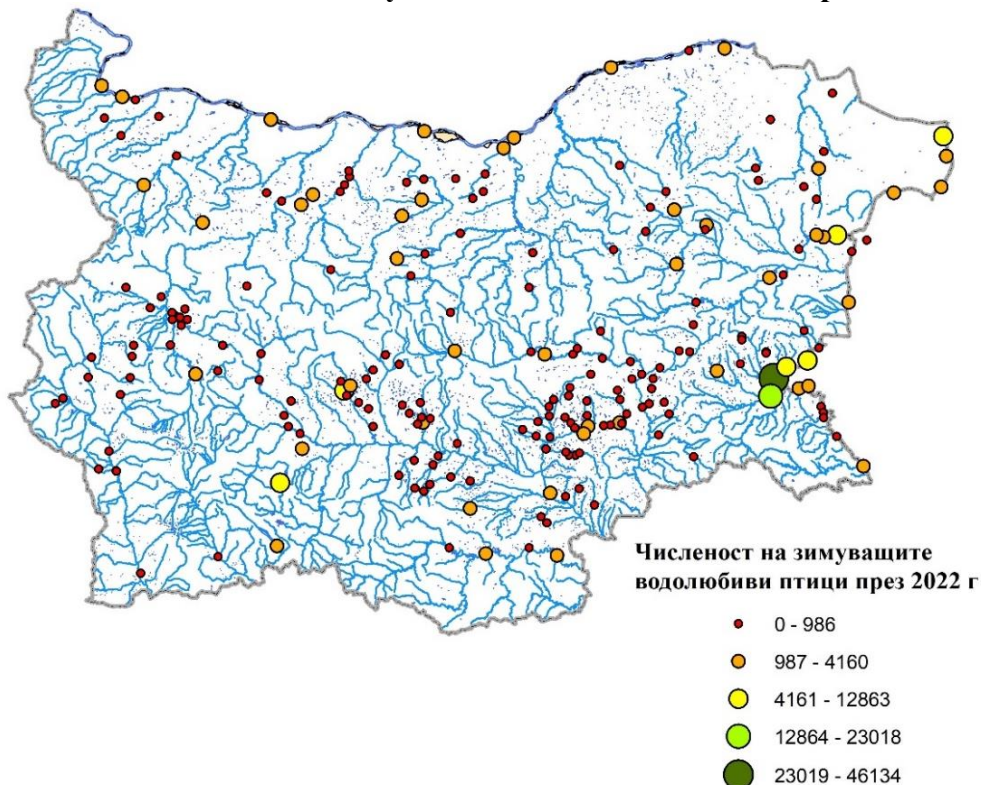
Във **вътрешността на страната** най-големи концентрации са регистрирани на яз. Пясъчник – 6 603 екземпляра от 14 вида, яз. Овчарица – 3 421 екземпляра от 30 вида, яз. Крушово – 2 892 екземпляра от 14 вида и яз. Копринка – 2 624 екземпляра от 18 вида.

В българския участък на **река Дунав** най-многочислени са птиците в участъците Тутракан – Силистра – 4 160 екземпляра от 19 вида, с. Сомовит – гр. Свищов – 2 910 екземпляра от 17 вида и гр. Свищов – гр. Русе – 2 310 индивида от 20 вида.

От **високопланинските язовири** най-голямо значение има яз. Батак, където са регистрирани 11 043 индивида от 12 вида водолюбивы птици. Значението на този водоем остава голямо през последните години поради факта, че почти не замръзва заради помеките зими.

През 2022 г. се наблюдават повече места във вътрешността на страната, в които са установени над 19 вида зимуващи водолюбивы птици – яз. Овчарица, яз. Розов кладенец, яз. Горни Дъбник, яз. Маца, яз. Дъбника.

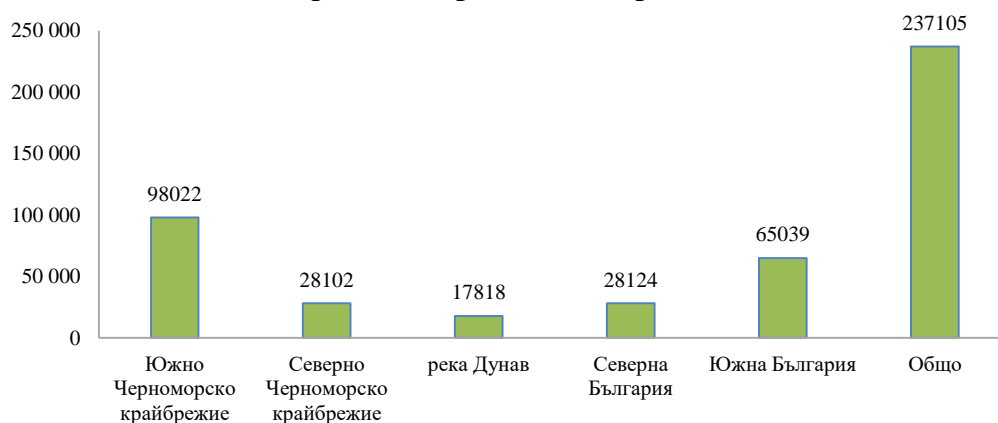
Фиг. 6. Численост на зимуващите водолюбивы птици през 2022 г.

Източник: ИАОС – НСМСБР

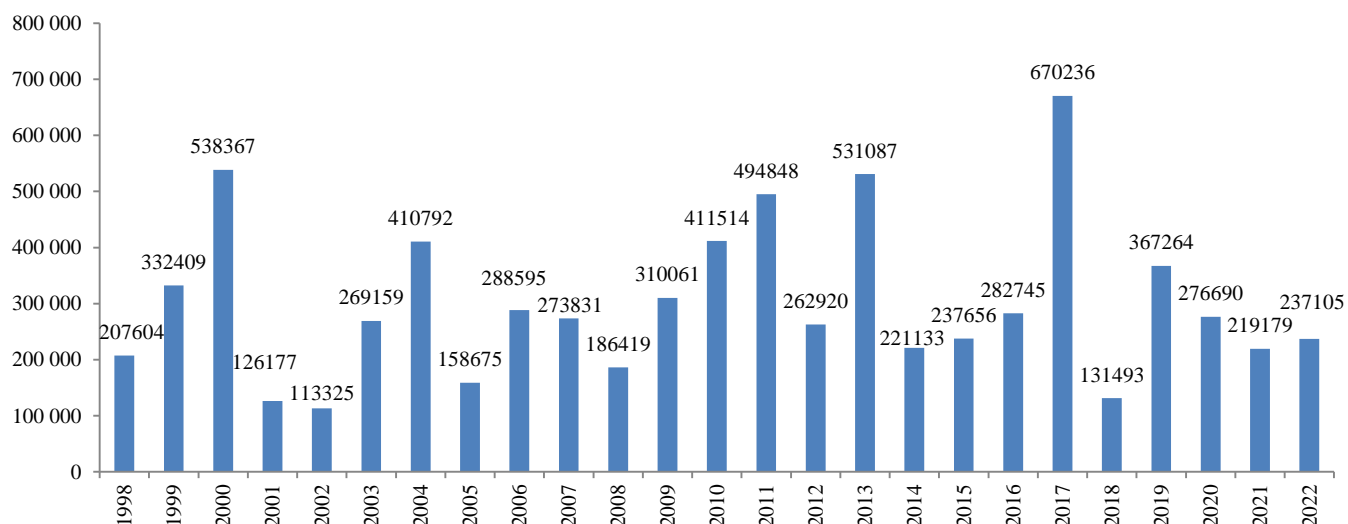
Разпределението на зимуващите водолюбивы птици според числеността им по региони е представено на фигура 7. Промяната в числеността на зимуващите водолюбивы птици в периода 1998-2022 г. е представена на фигура 8.

Фиг. 7. Разпределение на зимуващите водолюбивы птици според числеността им по региони през 2022 г., бр. екз.

Източник: ИАОС – НСМСБР

Фиг. 8. Численост на зимуващите водолюбиви птици за периода 1998-2022 г., бр. екз.

Източник: ИАОС – НСМСБР

Числеността на водолюбивите птици и нейното отчитане в тесен времеви интервал е в тясна зависимост от редица фактори, като метеорологични условия, хранителна база, демографски параметри на популациите (гнездови успех, емиграция, имиграция и др.), в някои случаи антропогенна преса (лов, браконьерство) и т.н.

Източници на информация

Данните за Среднозимното преброяване на зимуващите водолюбиви птици са събрани съвместно от участници от следните организации:

Българско дружество за защита на птиците (БДЗП), Изпълнителна агенция по околна среда (ИАОС), Регионални инспекции по околна среда и води (РИОСВ), Дирекция на Национален парк (ДНП) „Централен Балкан“, Сдружение с нестопанска цел (СНЦ) “Зелени Балкани”, Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания (ИБЕИ) при БАН, Национален природонаучен музей (НПМ) при БАН, Сдружение за дива природа (СДП) „Балкани“, Фондация за дивата флора и фауна (ФДФФ).

ПРОМЯНА В ЧИСЛЕНОСТТА НА ДИВАТА КОЗА (*RUPICAPRA RUPICAPRA*) ЗА ПЕРИОДА 2009-2022 г.

Ключов въпрос

Как се променя числеността на дивата коза (*Rupicapra rupicapra*) на национално ниво и на територията на основните географски райони на разпространение в България? Каква е възрастовата и половата структура на българската популация?

Ключово послание

Съгласно данните, постъпили в информационната система към Националната система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие (НСМСБР), през пролетта на 2022 г. са наблюдавани 836 индивида, а през есента – 1 203 индивида. Съпоставени с данните от предишни години, се установява положителна тенденция на увеличение на наблюдаваните индивиди диви кози.

Дефиниция на индикатора

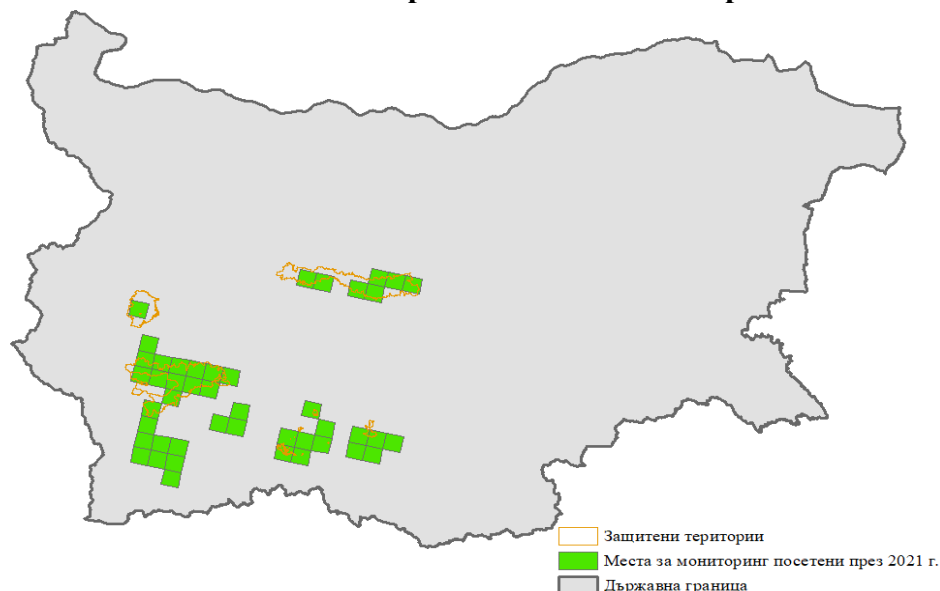
Индикаторът представлява численост на **наблюдаваните** диви кози от пролетния и есенния мониторинг, т.е. **численост на реално преброените, по време на мониторинга, индивиди, а не на цялата популация.**

Мониторингът на дивите кози се изпълнява в рамките на утвърдена методика към НСМСБР. Съгласно методиката, мониторингът се провежда през пролетта и есента на всяка година, в основните географски територии на разпространение на вида. Основният метод на мониторинг е маршрутния метод, като маршрутите са предварително определени и постоянни за всяка територия. Дивите кози обитават предимно скалисти местообитания, по високите и алпийските части на планините в страната. На територията на Западни Родопи, преобладаващите местообитания са горски територии, смесени със скални местообитания. Основният параметър на наблюдение е числеността, като се събират и данни за полова и възрастова структура.

Оценка на индикатора

Мониторингът на дивата коза през 2022 г. е проведен на територията на планините Витоша, Средна Стара планина, Рила, Пирин и Западни Родопи. Посетените места за мониторинг са изобразени на фигура 9.

Фиг. 9. Места за мониторинг на дивата коза през 2022 г.

Източник: ИАОС – НСМСБР

Оценката на индикатора включва три компонента:

1. Тенденция на числеността по географски територии за периода 2009-2022 г.

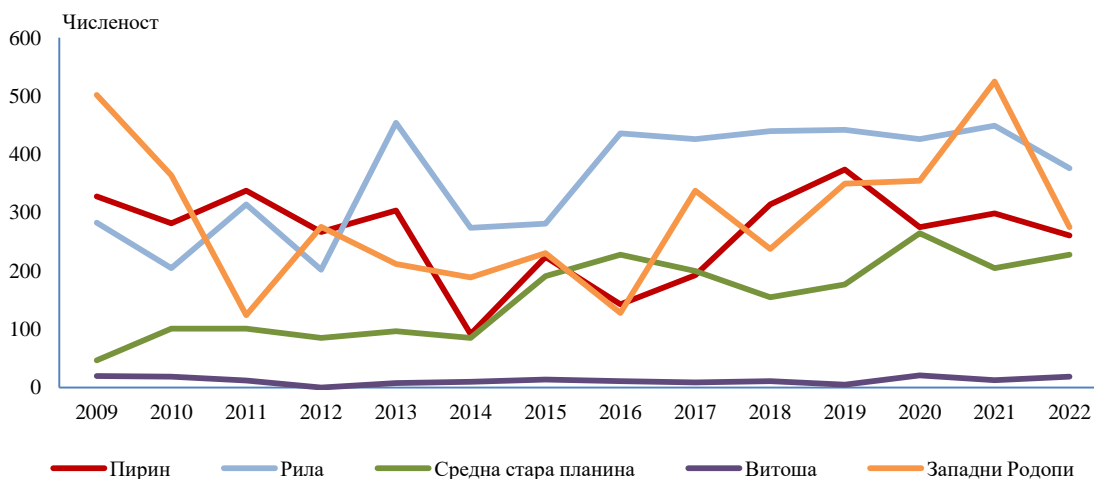
Основните географски територии на разпространение, в които се провежда мониторинг на диви кози, са териториите на планините: Рила (включващи Национален парк (НП) „Рила“ и Природен парк (ПП) „Рилски манастир“); Пирин (включващи Национален парк „Пирин“); Средна Стара планина (включващи Национален парк „Централен Балкан“ и Природен парк „Българка“); Западни Родопи (територии в областите Пазарджик, Смолян и Пловдив) и Природен парк „Витоша“.

През 2022 г., на територията на планина Рила, е регистриран най-голям среден брой диви кози (376 индивида). Слабо намаление на регистрираните диви кози (с 36 индивида спрямо 2021 г.), е установено на територията на планина Пирин, като са наблюдавани средно 261 индивида. На територията на Средна Стара планина, средната численост е 228 индивида, което е увеличение спрямо данните от 2022 г. с 23 индивида. На територията на

Природен парк „Витоша“, средната численост от пролетния и есенния мониторинг е 19 диви кози. На територията на Западни Родопи, през есента на 2022 г. са регистрирани 275 диви кози, като са посетени всички предвидени в методиката за мониторинг държавни горски и ловни стопанства.

Промените в числеността на дивите кози варира през различните години. Динамиката на средната численост на наблюдаваните диви кози, регистрирани през пролетния и есенния сезон за периода 2009-2022 г. е представена на фигура 10.

Фиг. 10. Средна численост на дивата коза в основните географски територии на разпространение на вида, за периода 2009-2022 г., брой индивиди

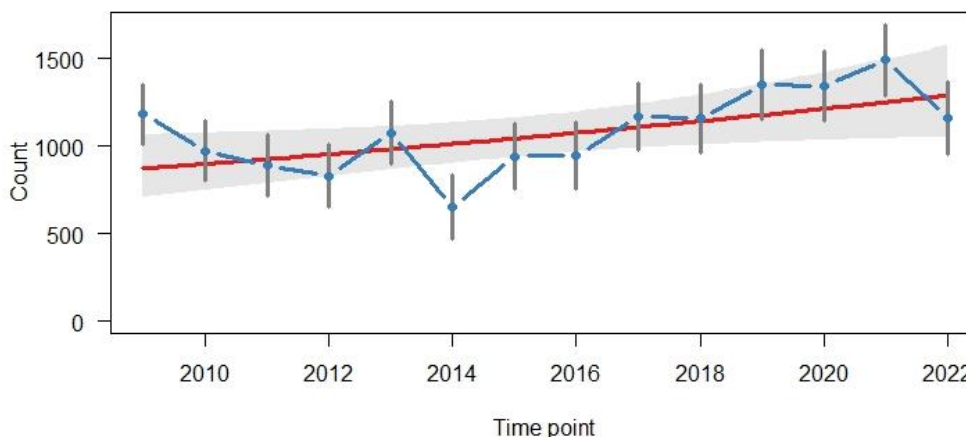
Източник: ИАОС – НСМСБР

Тенденцията в числеността, за цялата популация на вида в страната, е изчислена и чрез лог-линейна регресия (Поасонова регресия), при прилагането на софтуерен пакет rtrim на статистическия софтуерен продукт R и RStudio. На фигура 11 са изобразени доверителните интервали при 0.95.

Графиката на фигура 11 показва изразена положителна тенденция за числеността на наблюдаваните диви кози, през последните години на периода 2009-2022 г.

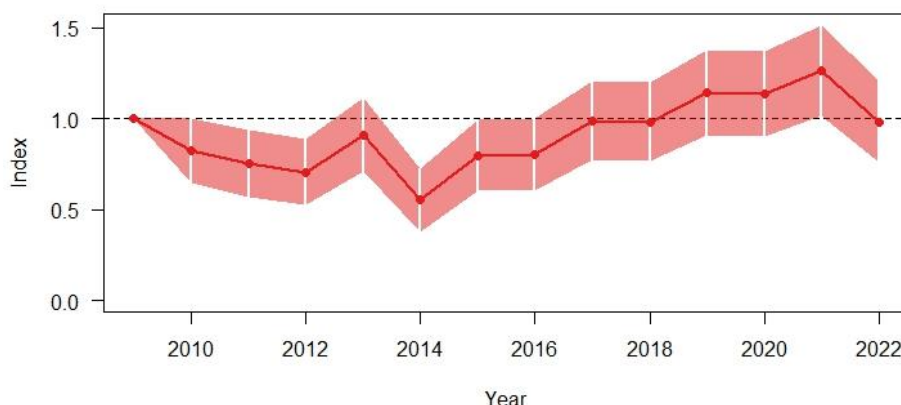
Индексът на тенденцията на числеността (TRIM index) за периода 2009-2022 г. показва намаление на популацията на наблюдаваните диви кози, в посока базовата 2009 г. (фигура 12).

Фиг. 11. Тенденция в числеността на дивата козата в периода 2009-2021 г.

Източник: ИАОС (rtrim, статистически софтуер R, Rstudio)

Фиг. 12. TRIM Index - тенденция в числеността на дивата козата на национално ниво, спрямо базовата 2009 г.

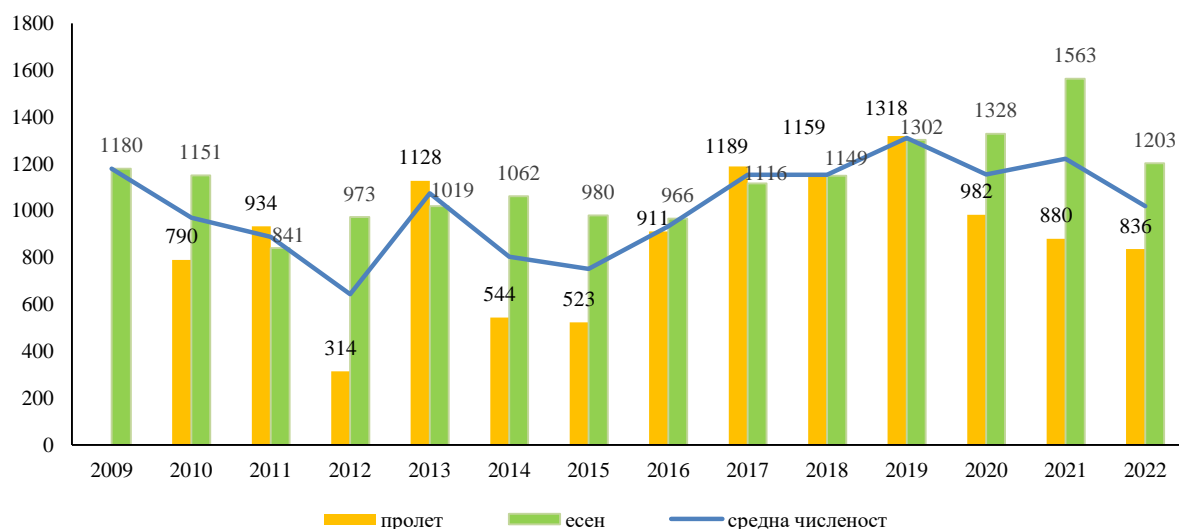
Източник: ИАОС (*rtrim*, статистически софтуер R, RStudio)

2. Численост на дивата коза, установена от пролетния и есенния мониторинг, проведен в периода 2009-2022 г.

В изследвания период, числеността на дивите кози е сравнително постоянна, като през последните години се наблюдава увеличение на регистрираните индивиди. През есенния сезон на 2022 г. е регистриран по-голям брой диви кози (1 203 индивида), спрямо наблюдаваните през пролетта (836 индивида). Средната численост на дивите кози през 2022 г. е 1 020 индивида, която е по-ниска спрямо данните от 2021 г.

Сравнителният анализ на данните, събрани през пролетния и есенния сезон показва, че през пролетта има по-голяма вариация в числеността на вида. Основна причина за това е че наблюденията се провеждат в период скоро след раждане на яретата, които заедно със женските водят скрит начин на живот и по – рядко се наблюдават в открити пространства. През есенния сезон, дивите кози се придържат в по-компактни групи, съответно данните от есенния мониторинг по местата на наблюдение са по-близки до реалната численост на вида. Поради тази причина, числеността е представена като средна стойност от наблюденията през двата периода.

Фиг. 13. Числености от пролетния и есенния мониторинг и средна численост на дивата коза по години, през периода 2009-2022 г.

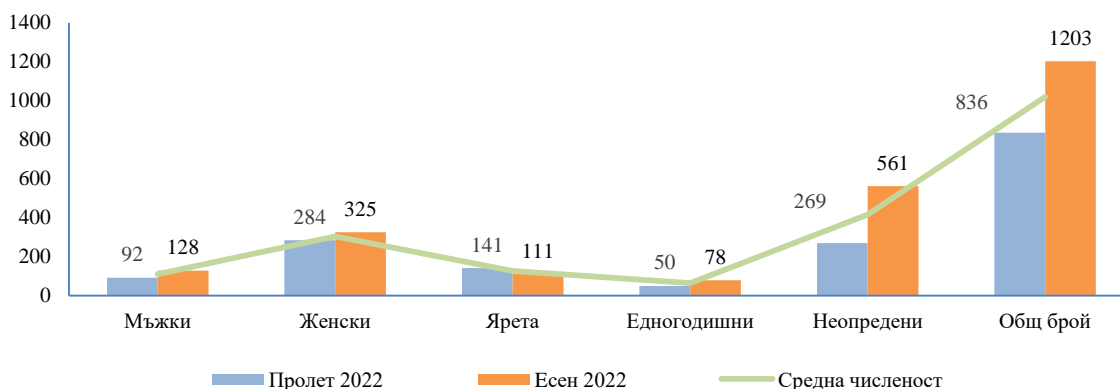
Източник: ИАОС – НСМСБР

3. Възrastова и полова структура на българската популация на дива коза

Съгласно данните от проведения мониторинг през пролетта и есента на 2022 г. средните стойности по възраст и полова структура са: 110 (10.78 %) мъжки индивида и 305 (29.85 %) женски индивида. Най-голям е броят на неопределените дивы кози – 415 индивида (40.69 %). Регистрираните новородени (ярета) са 126 индивида (12.35 %). Едногодишните дивы кози са с най-ниска численост – 64 индивида (6.27 %).

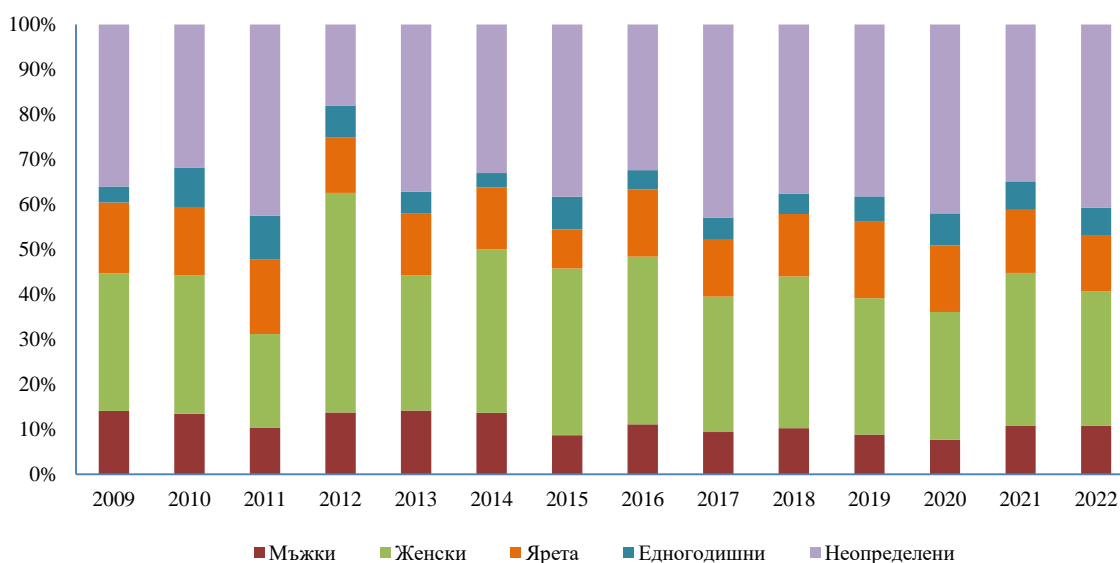
Фиг. 14. Възrastова и полова структура на дивата коза при пролетния и есенния мониторинг на вида през 2022 г., в абсолютна численост (бр. екземпляри)

Източник: ИАОС – НСМСБР

При анализ на данните за целия период 2009-2022 г. се установява, че най-нисък е процентът на едногодишните (минимум=3.21 %, максимум=9.72 %, средна стойност=5.49 %) и на мъжките индивида (минимум=7.7 %, максимум=14.12 %, средна стойност = 10.43 %), съответно най-висок е процентът на неопределените по пол и възраст индивида (минимум=18.06 %, максимум=42.92 %, средна стойност=33.22 %). Числеността на женските индивида (минимум=20.72 %, максимум=48.79 %, средна стойност=30.59 %) и яретата (минимум=8.7 %, максимум=17.10 %, средна стойност=13.13 %), слабо варира през отделните години.

Фиг. 15. Съотношение на половете и възрастните групи на дивите кози, чрез средна стойност за пролетните и есенните наблюдения, 2009-2022 г.

Източник: ИАОС – НСМСБР

Възrastовата и половата структура на дивата коза по минимална, максимална и средна численост общо за целия период 2009-2022 г. е представена в таблица 4.

Табл.4. Минимална, максимална и средна численост на дивите кози по възраст и пол за периода 2009-2021 г., %

Параметър	Мъжки	Женски	Ярета	Едногодишни	Неопределени
Минимална численост	7.70	20.72	8.70	3.21	18.06
Максимална численост	14.12	48.79	17.10	9.72	42.92
Средна численост	10.43	30.59	13.13	5.49	33.22

Източник: ИАОС – НСМСБР

Източници на информация:

ИАОС, Национална система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие: <http://eea.government.bg/bg/bio/nsnbr>

Мониторингът на дивата коза е ежегоден, през пролетния и есенен сезон на годината, и се провежда от служители на ИАОС, РИОСВ Смолян, РИОСВ Пловдив, РИОСВ Пазарджик, ДНП „Рила“, ДНП „Пирин“, ДНП „Централен Балкан“, съвместно със служители на ДПП „Рилски манастир, ДПП „Витоша“, ДПП Българка и на ДГС и ДЛС от Южно-централно горско предприятие град Смолян, СЛР „Девин“ и СЛР „Чернатица“ на територията на Западни Родопи.

ОЦЕНКА НА ЧИСЛЕНОСТТА НА КАФЯВАТА МЕЧКА (*URSUS ARCTOS*) В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2011-2022 г.

Ключов въпрос

Каква е краткосрочната тенденция в изменението на числеността на кафявата мечка (*Ursus arctos*) в България в периода 2011-2022 г., съгласно данните от проведен мониторинг в рамките на *Националната система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие* (НСМСБР)?

Ключово послание

За 2022 г. изчислената численост на кафявата мечка (*Ursus arctos*) в България възлиза на 303 индивида. Оценката е направена въз основа на данни от проведен мониторинг в представителните географски територии на вида. Общата тенденция за периода 2011-2022 г. е за намаляване на числеността на вида.

Дефиниция на индикатора

Индикаторът представлява оценка на числеността на кафявата мечка по географски територии, съгласно данните от проведения мониторинг на вида в рамките на НСМСБР, в периода 2011-2022 г. Числеността на кафявата мечка се оценява статистически, като се използва интегриран софтуерен продукт, разработен по проект „Оценка на състоянието на популацията на кафява мечка в Република България на база на математически, статистически и биологични анализи на данни от мониторинги“, финансиран от ПУДООС. Този метод позволява оценката на популацията да се прави на базата на данни (основно уникални следи) от цялата наблюдавана територия и да се изчислят статистически всички данни, за численост, плътност, възрастова и полова структура, както и да се оцени влиянието на заплахите върху популацията на вида.

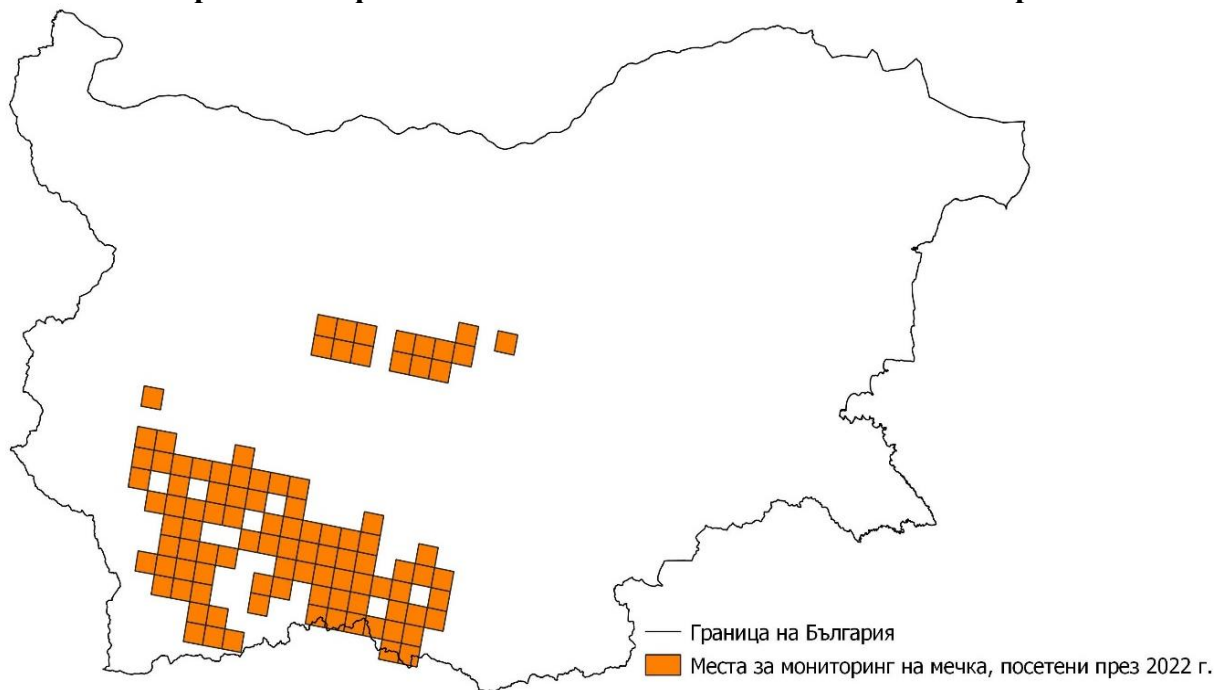
Оценка на индикатора

Анализ на данните от проведения мониторинг на кафявата мечка през 2022 г.

Съгласно методиката за мониторинг на кафявата мечка от Практическото ръководство към НСМСБР, са определени 126 квадрата 10x10 km (ETRS grid), в местата за мониторинг, обхващащи основните географски територии, на разпространение на вида в Република България – Средна Стара планина, Витоша, Верила, Плана, Рила, Пирин и Западни Родопи и Котленска планина (фигура 16). Във всеки квадрат са определени максимум по два маршрута за мониторинг. Общият брой на посетените територии през 2022 г. е 100 ETRS квадрата, всеки с размер 10x10 km².

През 2022 г. е проведен пролетен мониторинг на територията на Националните паркове „Рила“, „Пирин“ и „Централен Балкан“, ПП „Българка“ и есенен мониторинг във всички географски територии, включени в методиката към НСМСБР, включително ПП „Рилски Манастир“, ПП „Витоша“, Западни Родопи и трите национални парка. За двата сезона общо са посетени 100 ETRS квадрата с площ 10x10 km. През пролетта са посетени 67 маршрута, а през есента – 145 маршрута. На територията на ПП „Витоша“, ПП „Българка“ и Западни Родопи, мониторинг е провеждан само през есента. Анализът на числеността е направен въз основа на данните от есенния мониторинг. Разпределението на броя на маршрутите по сезони и географски територии е изобразено в таблица 5. Географските територии за мониторинг включват: **Пирин** – територията на НП „Пирин“, прилежащите територии около парка в планина Пирин, включително южен Пирин; **Рила** – територията на НП „Рила“, ПП „Рилски манастир“ и прилежащите територии в Рила планина; **Средна Стара планина** – територията на НП „Централен Балкан“, ПП „Българка“ и прилежащите територии извън тях.

Фиг. 16. Места за мониторинг, съгласно методиката за мониторинг на кафява мечка към НСМСБР и посетени места през 2022 г.

Източник: ИАОС – НСМСБР

Табл. 5. Разпределение на броя на маршрутите по сезони и географски територии

Географска територия	Пролет 2022 г. (брой маршрути)	Есен 2022 г. (брой маршрути)
Пирин	13	17
Рила	36	39
Средна стара планина	18	20
Витоша	1	1

Западни Родопи	-	68
Общо	67	145

Източник: ИАОС – НСМСБР

Численост и плътност на кафявата мечка през 2022 г.

Числеността и плътността на кафявата мечка през 2022 г. са изчислени въз основа на данните от есенния мониторинг. Чрез метода на максималното правдоподобие (maximum likelihood estimation) е направена оценка на числеността на вида по географски територии и биогеографски региони (таблица 6).

Табл. 6. Численост и плътност на кафявата мечка (*Ursus arctos*), през есента на 2022 г.

Географска територия/ Биогеографски регион	Численост (брой индивиди)	Плътност (брой индивиди/1000 ha)
Средна стара планина	30	1.1
Западни Родопи	191	2.7
Рила	63	2.6
Пирин	12	1
Витоша, Плана и Верила	7	0.7
Континентален биогеографски регион	7	0.7
Алпийски биогеографски регион	296	2.09
Обща численост /Средна плътност	303	1.62

Източник: ИАОС – НСМСБР

По отношение на типовете местообитания, на база земното покритие по класификацията на Корине са определени следните класове: широколистни гори (311), иглолистни гори (312), смесени гори (313), растителни съобщества на храсти и треви (322), преходно-дървесно храстова растителност (324) и всички други типове местообитания, в които са установени следи от лапи, или следи от жизнена дейност на кафявата мечка. Обобщената информация е представена в таблица 7. От регистрираните през есента 105 следи, 89 са уникални следи от лапи и са идентифицирани до отделни индивиди.

Табл. 7. Брой следи от лапи, следи от жизнена дейност и плътност, разпределени по класове Корине земно покритие, регистрирани през 2022 г.

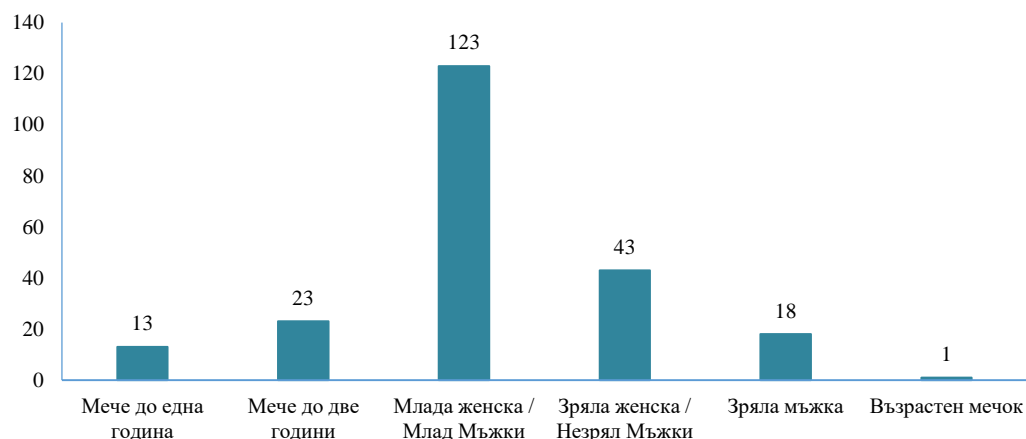
Клас земно покритие	Брой следи от лапи или следи от жизнена дейност	Плътност, брой следи на 1000/ha
Широколистни гори (311)	7	1
Иглолистни гори (312)	35	2
Смесени гори (313)	10	1.1
Растителни съобщества на храсти и треви (322) и Преходно-дървесно храстова растителност (324)	10	2
Други	27	2
Общ брой следи/ Средна плътност	89	1.62

Източник: ИАОС – НСМСБР

Възрастова структура

На база, корелационна таблица за размера на следите и възрастта на мечките, е направена оценка на разпределението, по отделните възрастови категории (фигура 17). С най-голяма численост са младите женски и младите мъжки на възраст над 2 години – 123 индивида, следват полово зрелите женски и незрели мъжки – 43 индивида и две годишните мечета – 23 и зрелите мъжки – 18, с най-ниска численост са малките мечета – 8 и възрастните мъжки мечки – 1 индивид.

Фиг. 17. Възrastовo-полова структура на регистрираните следи от лапи през 2022 г., бр. екземпляри

Източник: ИАОС – НСМСБР

Табл. 8. Разпределение на възрастo-половата структура по биогеографски региони, брой екземпляри

Възраст	Мече до една година	Мече до две години	Млада женска / Млад Мъжки	Зряла женска / Незрял Мъжки	Зрял мъжки	Възрастен мечок
Алпийски регион	13	23	123	43	18	0
Континентален регион	0	0	0	0	0	1

Източник: ИАОС – НСМСБР

Хранителната дейност

Анализът на състава на храната е направен, въз основа на данни от пролетния и есенния мониторинг на кафявата мечка, чрез обобщаване на информацията от два параметъра: съдържание в екскременти и хранително поведение (таблица 9).

През пролетта са установени 16 екскрементата, с преобладаване на растителна храна. През есента са регистрирани общо 97 екскрементата, от които с преобладаване на растителната храна са 94 (основно трева, ябълки, шипки и царевица) и 3 броя екскременти с животински остатъци (оси, козина и месо).

Табл. 9. Състав на храната, определен в екскременти на кафява мечка

Състав	Брой екскременти пролет 2022	Брой екскременти есен 2022	Общ брой идентифицирани съставки в екскрементите	Процент (%)
Трева	11	15	26	23.01
Ябълка	-	12	12	10.62
Шипки	4	1	5	4.42
Царевица	-	4	4	3.54
Оси	-	1	1	0.88
Сливи	-	12	12	10.62
Иглолиста	1	-	1	0.88
Буков жълъд	-	35	35	30.97
Боровинки	-	3	3	2.65
Дрян	-	5	5	4.42
Козина	-	1	1	0.88
Овес	-	1	1	0.88
Растителен произход, листа,	-	1	1	0.88

неопределени до вид				
Мечо грозде	-	1	1	0.88
Плодове от неопределен вид	-	4	4	3.54
Месо	-	1	1	0.88
Общо	16	97	113	100.00

Източник: ИАОС – НСМСБР

Обобщено за двата сезона, данните показват, че в установените екскременти, най-голям е процентът на растителната храна (97.4 %) и в по-малка степен са установените храна от животински произход (2.6 %). По отношение на хранителното поведение са регистрирани 5 типа поведение, представени в таблица 10.

Табл. 10. Хранително поведение на кафявата мечка по сезони и обобщено за 2022 г., брой

Хранителна дейност	Пролет 2022	Есен 2022	Общо	Процент %
Разровен мравуняк	6	4	10	62.5
Гнездо на оси	-	2	2	12.5
Ларви на насекоми в изгнило дърво	-	2	2	12.5
Осище на земни оси	1	-	1	6.25
Царевича	-	1	1	6.25
Общо	7	9	16	100

Източник: ИАОС – НСМСБР

Най-голям е процентът на разровените мравуняци (62.5 %), останалите хранителни дейности с ниска регистрация. Най-голям брой екскременти и хранителни дейности са регистрирани на територията на Западни Родопи, Рила планина и Средна Стара планина.

Заплахи за вида

През есента на 2022 г. са регистрирани общо 23 заплахи за кафявата мечката. Заплахите са регистрирани на територията на Западни Родопи. Най-много са регистрираните заплахи, свързани с безпокойството на вида – 14 регистрации (60.87 %), като най-голям е дялът на дейностите свързани с транспорт на дърва, трупи и дървен материал и отсичане на отделни дървета. Следват: 7 броя заплахи (30.4 %), Лов, браконьерство, събиране на други диви растения и животни. На трето място са заплахите свързани с разрушаване на биокоридори и фрагментиране на местообитанията – 2 регистрации (8.6 %).

Табл. 11. Основни типове заплахи, регистрирани през есенния мониторинг на кафява мечка през 2022 г.

Тип заплаха*	Вид заплаха**	Брой регистрации	Процент %
Безпокойство	B16. Транспорт на дърва, трупи и дървен материал;	7	30.43
Безпокойство	B06. Сеч (изключение на гола сеч) на отделни дървета;	5	21.73
Конфликти с фермери, стопани и местно население	G07. Лов;	4	17.39
Безпокойство	A17. Прибиране на реколта и други земеделски дейности;	2	8.69
Конфликти с фермери, стопани и местно население	4.Браконьерство	1	4.34
Разрушаване на биокоридори и фрагментиране на местообитанията	B12.Разреждане на дървесен слой;	1	4.34

Конфликти с фермери, стопани и местно население	G09 Събиране на други диви растения и животни (с изключение на лов и любителски риболов)	1	4.34
Конфликти с фермери, стопани и местно население	G10. Незаконно убиване и вземане (лов) на животински видове)	1	4.34
Разрушаване на биокоридори и фрагментиране на местообитанията	H08. Други човешки инвазивни действия и смущения, които не са споменати по-горе)	1	4.34
Общо	9 заплахи	23	100

* Тип заплаха – заплахите според методиката за статистическа оценка на числеността на кафявата мечка

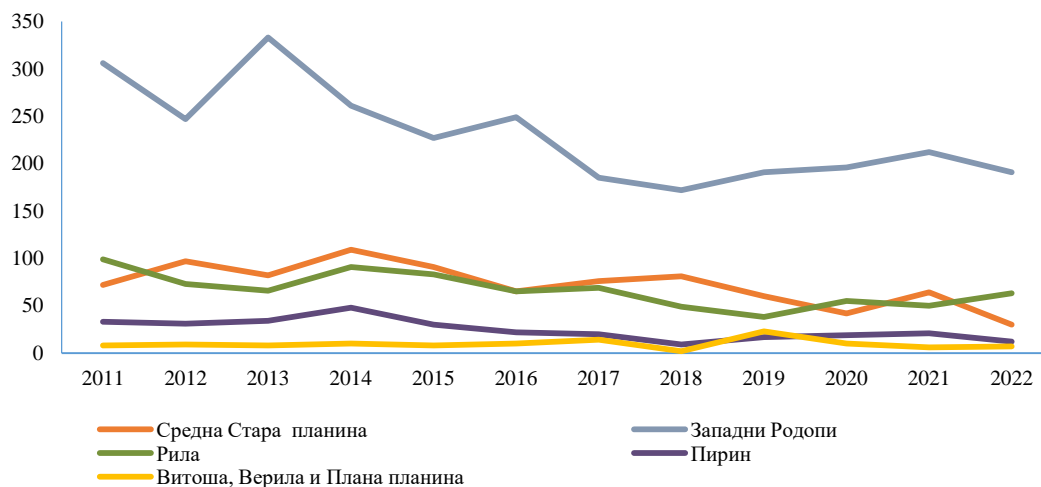
**Вид заплаха – заплахи, съгласно класификацията на „Заплахи и въздействия“ към докладването по Директивата за местообитанията (92/43/ЕЕС).

Източник: ИАОС – НСМСБР

Оценка на тенденцията в числеността на кафявата мечка

Съгласно направените изчисления, оценката на числеността на кафявата мечка за 2022 г. възлиза на 303 индивида, 296 индивида за Алпийския биогеографски регион и 7 индивида за Континенталния биогеографски регион. През 2022 г. са изчислени най-ниския брой мечки за изследвания период, като числеността намалява във всички наблюдавани географски територии. Тенденцията в числеността на кафявата мечка, в основните географски територии за мониторинг, в периода 2011-2022 г. е представена на фигура 18.

Фиг. 18. Тенденция в числеността на кафявата мечка, установена в географските територии за мониторинг на вида, в периода 2011-2022 г.

Източник: ИАОС – НСМСБР

В таблица 12 са посочени численостите на кафявата мечка, за периода 2011-2022 г., по географските територии, включващи местата за мониторинг от Приложение 1 към НСМСБР.

Табл. 12. Числености на кафява мечка за периода 2011-2022 г., по географски територии, брой

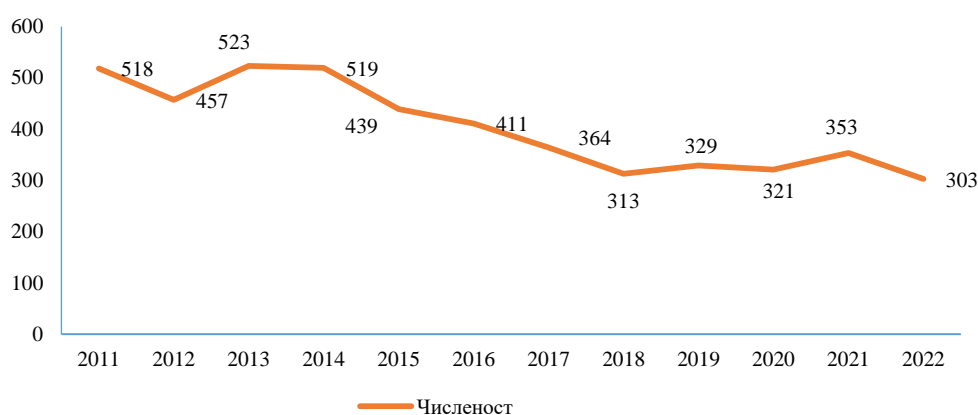
Година / Географска територия	Средна Стара планина	Западни Родопи	Рила	Пирин	Витоша, Верила и Плана планина	Обща численост
2011	72	306	99	33	8	518
2012	97	247	73	31	9	457
2013	82	333	66	34	8	523

2014	109	261	91	48	10	519
2015	91	227	83	30	8	439
2016	65	249	65	22	10	411
2017	76	185	69	20	14	364
2018	81	172	49	9	2	313
2019	60	191	38	17	23	329
2020	42	196	55	19	10	321
2021	64	212	50	21	6	353
2022	30	191	63	12	7	303

Източник: ИАОС – НСМСБР

На фигура 19 е представена общата тенденцията в числеността на кафявата мечка, обобщена за всички места за мониторинг, за периода 2011-2022 г.

Фиг. 19. Численост на кафявата мечка за периода 2011-2022 г.

Източник: ИАОС – НСМСБР

В периода 2011-2022 г., най-голяма численост на вида, общо за всички места за мониторинг, е регистрирана през 2013 г. (523 индивида), а най-ниска през 2022 г. (303 индивида).

Заклучение

Общата тенденция за периода 2011-2022 г. е към намаляване на числеността на кафявата мечка в България. През 2022 г. е регистрирана най-ниската численост на вида за целия период. Оценката на природозащитният му статус е неблагоприятен. Като причини за това могат да се посочат урбанизацията в някои райони и увеличаване на горскостопанските дейности, което води до повишено безпокойството на вида и създаване на потенциален конфликт с него. Друга причина е браконьерството, което води до намаляване на индивидите в популацията. В някои случаи, е възможно условията на терен да не позволят регистрирането на всички уникални следи по маршрутите за мониторинг, което би довело до отчитане на по-ниска численост на вида, в резултат на приложението на метода.

Източници на информация

ИАОС, Национална система за мониторинг на състоянието биологичното разнообразие: <http://eea.government.bg/bg/bio/nsmbr>.

Ежегоден мониторинг на кафявата мечка, който се изпълнява от служители на МОСВ, ИАОС, РИОСВ, ДНП „Рила“, ДНП „Пирин“, ДНП „Централен Балкан“, ДПП „Рилски манастир“, ДПП „Витоша“, ДПП „Българка“, съвместно със служители на ДГС и ДЛС на територията на Западни Родопи, Средна Страна планина, Рила, Пирин и Витоша.

АКТУАЛНА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ВИДОВЕ ОТ РАЗЛИЧНИ БИОЛОГИЧНИ ГРУПИ

Инвазивни чужди видове животни

През 2022 г. са установени за първи път два чужди вида насекоми за фауната на България. В Борисовата градина в гр. София са намерени ларви на азиатския бръмбар зърнояд *Megabruchidius dorsalis* (Gradinarov 2022). Ларвите на вида се хранят със семена на гледичия *Gleditsia triacanthos* – вид, въведен от Северна Америка, поради което не се очаква пряко отрицателно въздействие върху местните видове. Северноамериканската лозова цикада *Erasmoneura vulnerata* е съобщена от крайдунавските градове Свищов и Русе (Tomov 2022) (фигура 20). Регистрирани са единични засегнати растения *Vitis* sp. в частни градини. Видът все още има ограничено разпространение в страната и няма икономическо значение като вредител по лозата.

Фиг. 20. Северноамериканската лозова цикада *Erasmoneura vulnerata* (възрастен екземпляр), установен за първи път в България през 2022 г.

Снимка: Румен Томов (Acta Zoologica Bulgarica 74, 4, стр. 625).

Съобщени са нови данни за разпространението и състоянието на популациите на чужди и инвазивни чужди видове в България. Установени са 40 находища на азиатския воден вид олигохета *Branchiura sowerbyi*, като 8 от тях са нови за България. Видът показва голяма адаптивност и поносимост към широк диапазон на фактори на средата, като температура на водата, концентрация на кислород и тип водоем (Georgieva et al. 2022). Установено е разширяване на ареала на инвазивния сухоземен охлюв *Eobania vermiculata* – вид, който се среща естествено по крайбрежието на Средиземно море. Установени са 9 нови находища в Южна България и Черноморското крайбрежие (Dedov et al. 2022). Съобщени са две нови находища на гигантската азиатска богомолка *Hierodula tenuidentata* в района на Кресненското дефиле (Langourov et al. 2022). С помощта на ловилки с феромонни и растителни примамки е регистрирана относително ниска плътност на възрастните индивиди на западния царевичен коренов червей *Diabrotica virgifera virgifera* (Coleoptera) с произход от Централна Америка в гр. Долни Дъбник и гр. Кнежа (Velchev et al. 2022).

Оценено е състоянието на популациите на чужди и инвазивни чужди видове ракообразни, мекотели и риби в българския сектор на р. Дунав, дунавските притоци и прилежащите стоящи водоеми в резултат на Съвместното изследване на р. Дунав 4 (JDS4), като са установени са 14 инвазивни чужди вида – 7 бентосни макробезгръбначни животни и 7 вида риби. Американският шипобузест прав рак *Faxonius limosus* се среща предимно в

дунавските притоци. Най-голям брой инвазивни чужди видове мекотели са намерени в р. Дунав и в средното и долното течение на притоците. Най-често срещани и с най-голяма численост са мидите азиатска корбикула *Corbicula fluminea*, бугска дрейсена *Dreissena bugensis* и китайска блатна мида *Sinanodonta woodiana*. Най-голям процент инвазивни чужди видове риби са регистрирани в прилежащите стоящи водоеми, където с най-висока численост са сребрилата каракуда *Carassius gibelio*, китайският поспаланко *Perccottus glenii* и слънчевата риба *Lepomis gibbosus* (Trichkova et al. 2022) (фигура 21).

Фиг. 21. А – Китайска блатна мида *Sinanodonta woodiana* от р. Дунав
 Б – Събиране на проби с драга в р. Дунав
 В – Обраствания с бугска дрейсена *Dreissena bugensis* в яз. Огоста
 Г – Събиране на проби с риболовен сак в канали при с. Бръшлен
 Д – Китайски поспаланко *Perccottus glenii*
 Е – Слънчева риба *Lepomis gibbosus*

А

Б

В

Г

Д

Е

Снимки: Теодора Тричкова и Милчо Тодоров

Отчетено е продължаващо разширяване на ареала и преминаване на физикогеографски бариери при три инвазивни чужди вида бозайници, които засягат ЕС. Най-широко разпространен вид е нутрията, който след въвеждането си в България през 1953 г. вече е

съобщен от 417 находища на територията на цялата страна. Ондатрата *Ondatra zibethicus* е вид, въведен през 1956 г. и разпространението му до скоро е било ограничено в Дунавския басейн, но вече има данни за находка от Южна България. Първите наблюдения на енотовидното куче *Nyctereutes procyonoides* са регистрирани през 1968 г., като до 2022 г. има установени 75 находища на вида от цяла България. Общо 56 % от наблюденията на инвазивни чужди видове бозайници са в защитени територии (Koshev et al. 2022).

През 2022 г. в рамките на различни проекти в ИБЕИ-БАН са разработени и приложени методи за **управление на биологичните инвазии**. Продължава разработването и тестването на методи за борба с чужди видове насекоми вредители. В лабораторни условия са изпитани инсектицидните свойства на етерично масло от бял риган, *Origanum vulgare* subsp. *hirtum* и на ентомопатогенната гъба *Metarhizium pemphigi* спрямо възрастни индивиди на западния царевичен коренов червей *Diabrotica virgifera virgifera* (Toshova et al. 2022). ИБЕИ в сътрудничество с РИОСВ – Бургас изпълни дейности по ограничаване на популацията на инвазивния чужд вид червенобуза водна костенурка (*Trachemys scripta*), който засяга ЕС, в поддържан резерват „Вельов вир“. ИБЕИ-БАН в сътрудничество с РИОСВ – Монтана изпълни пилотни дейности по ограничаване на популацията на американския шипобузест прав рак *Faxonius limosus* в защитена зона BG0000518 „Въртопски дол“ (Фигура 22).

Фиг. 22. А – Подготвяне на капани за улов на раци
Б – Уловени екземпляри на американския шипобузест прав рак *Faxonius limosus* в р. Арчар на територията на защитена зона „Въртопски дол“ (2022 г.)
В – Поддържан резерват „Вельов вир“
Г – Уловени екземпляри на червенобуза водна костенурка (*Trachemys scripta*) на територията на резервата

А

Б

В

Г

Снимки: А,Б – Теодора Тричкова; В,Г – Мирослав Славчев

С участието на учени от ИБЕИ-БАН е разработено ръководство с указания и мерки за хуманно управление на инвазивни чужди видове гръбначни животни чрез премахване, контрол и ограничаване на техните популации.

През 2022 г. в рамките на няколко проекта, изпълнявани от ИБЕИ-БАН и Лесотехническият университет (ЛТУ), се работи активно за развитие на **гражданската наука, свързана с инвазивни чужди видове** в България. Проведени са редица информационни кампании и демонстрационни теренни изследвания, вкл. четири Биоблиц изследвания за регистриране на инвазивни чужди видове с помощта на приложения за мобилни телефони. Благодарение на гражданската наука са установени 45 чужди и инвазивни чужди вида растения и животни. От тях: 6 инвазивни чужди вида са от значение за ЕС: айлант *Ailanthus altissima*, нуталиева водна чума *Elodea nuttallii*, псевдоразбора *Pseudorasbora parva*, гамбузия *Gambusia holbrooki*, слънчева риба *Lepomis gibbosus* и червенобуза водна костенурка *Trachemys scripta*; 35 чужди инвазивни вида са от значение за Дунавския басейн и за България. Най-често срещани видове са бял салкъм *Robinia pseudoacacia*, следван от айлант *Ailanthus altissima* и златен дъжд *Laburnum anagyroides* от растенията, и сребриста каракуда *Carassius gibelio* и слънчева риба от животните. Направени са общо 61 бр. записи с приложението „Инвазивните чужди видове в Европа” и 271 записи с приложението „iNaturalist”.

В рамките на изпълняваните проекти са извършени и редица дейности с цел **повишаване на информираността и познанията** на широката общественост за инвазивните чужди видове. Издаден е кратък определител на инвазивните чужди видове животни от значение за Европейския съюз и България (Тричкова 2020/2022), отпечатана е брошура за управление на инвазивни чужди видове гръбначни животни от значение за Европейския съюз и хуманно отношение към животните, отпечатани са информационни дупляни, поставени са информационни табели за червенобуза костенурка и нутрия.

Източник на информация:

Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания, БАН

Значими дейности за мониторинг на биологичното разнообразие, проведени от Национален природонаучен музей при БАН

През 2022 г. са извършени мащабни мониторингови дейности за целеви видове растения и животни, вкл. миграция на птици, събиране на ДНК материал от кафява мечка, изследване на антропогенното влияние върху кафявата мечка и др., в рамките на Споразумение № Д-33-19/08.07.2022 г. за възлагане и изпълнение на научна консултация с предмет: „Консултации и подпомагане на събирането, анализа и интерпретацията на данни за типове природни местообитания и видове за целите на Националната система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие (НСМСБР) и политиката по опазване на биологичното разнообразие“ между МОСВ и НПМ-БАН. Значителен акцент от дейността по научната консултация е поставен върху популяризиране на „гражданската наука“ („citizen science“), направление което е широко застъпено в страните от ЕС. Над 300 експерти от цялата страна са мобилизирани в това мащабно изследване. В резултат на проведените дейности са събрани 57 660 записа за видове от целевите групи и данни за състоянието на техните популации, в това число информация за заплахи и въздействия (1 015 записа).

През 2022 г. (и част от 2023 г.) екип от учени от НПМ-БАН е провел дейности по проект „Теренно наблюдение на прилепи съгласно схемата за мониторинг към Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие“, като са посетени общо (летен и зимен мониторинг) 89 подземни убежища, в рамките на 153 посещения на терен.

Направени са обобщени изводи по различни аспекти от биологията на видовете – хибернация, размножаване, миграция. Направена е оценка на здравословното състояние на уловените прилепи и е проведен мониторинг на важни за прилепите патогени. За първи път е приложена нова система за оценка на значението на подземните убежища на прилепи, която се базира не само на броя индивиди, но и на относителната рядкост и консервационен статус на всеки вид. Актуализирани са методиката и местата за провеждане на мониторинг, като в методиката за първи път са включени препоръки за мониторинг и превенция на зоонозни заболявания при прилепите, както и за изследване влиянието на климатичните промени върху прилепните популации; стандартизиран е метода за броене на индивидите по снимка и е включен в общодостъпен протокол.

Източник на информация:

Национален природонаучен музей, БАН

Вековни дървета

През 2022 г. са обявени 36 бр. вековни дървета по реда на Закона за биологичното разнообразие и са заличени други 6, поради изсъхване или невъзстановимо увреждане. Обявените вековни дървета се вписват в Държавния регистър на вековните и забележителни дървета на МОСВ и в публичен регистър на интернет страницата на ИАОС.

Източници на информация:

Министерство на околната среда и водите

Изпълнителна агенция по околна среда: <http://eea.government.bg/v-trees/bg/>

НАЦИОНАЛНА ЕКОЛОГИЧНА МРЕЖА

ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ ПО НАЦИОНАЛНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО В БЪЛГАРИЯ

(SEBI 7 – Защитени територии по националното законодателство)

Ключов въпрос

Колко ефективно е обявяването на защитени територии, като инструмент за опазване на биологичното разнообразие и като отговор на загубата на биоразнообразие?

Ключово послание

За периода 2004-2022 г. площта на защитените територии се е увеличила. В края на 2022 г. броят на защитените територии в България е 1 039 с обща площ 584 836.4 ха или 5.27 % от територията на страната.

Дефиниция на индикатора

Индикаторът показва **промяната на броя и общата площ на защитените територии** по националното законодателство в България в определен времеви обхват.

Обявяването на защитени територии е пряк отговор за намаляване на загубата на биоразнообразие и следователно този индикатор показва отговорността по опазване на биологичното разнообразие. Индикаторът се базира на изчерпателни данни за всички официално обявени защитени територии в България. Според националното законодателство (Закон за защитените територии) защитените територии в страната са 6 категории, съответстващи на категориите на защита според Световния съюз за защита на

природата (IUCN) – резервати, национални паркове, природни забележителности, поддържани резервати, природни паркове и защитени местности.

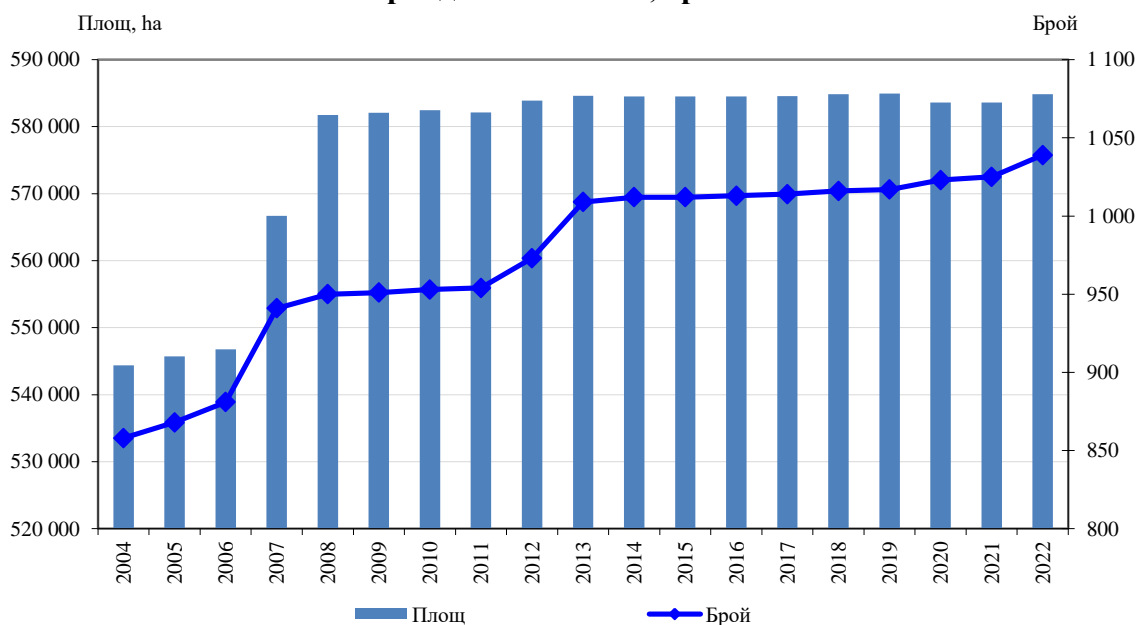
Оценка на индикатора

В рамките на анализирания период (2004-2022 г.) се наблюдава положителна тенденция към увеличаване на броя и площта на защитените територии (фигура 20).

През 2022 г. са обявени 14 защитени територии – защитени местности: „Малко Негованско езеро“, „Река Лом“, „Есетрите – Ветрен“, „Залив Корал“, „Сладун“, „Миладиница“, „Остров Тимок“, „Река Белица“ и „Поречие на река Ботуня“; и природни забележителности „Пещера Башовишки печ“, „Черните скали“, „Безденски извори“, „Столо“ и „Бабу“.

Актуализирана е площта на десет защитени територии на основание на чл. 42, ал. 6 от ЗЗТ и във връзка с извършени по-точни замервания – природни забележителности „Скален мост Седларката“, „Момата“, „Скално образувание Коня“, „Чирпан бунар“ и „Сарийска чука-Главата“; защитени местности „Кълката“, „Дреновица“ и „Персин“; поддържан резерват „Върбов дол“ и резерват „Мантарица“.

Фиг. 20. Промяна на броя и площта на защитените територии в България за периода 2004-2022 г., брой и ha

Източник: МОСВ/ИАОС

Данните и цифровите граници на защитените територии се докладват ежегодно до Европейската агенция по околна среда (ЕАОС). Докладването се извършва, съгласно Годишен план за управление на ЕАОС, с цел поддържане на обща европейска база данни за териториите, по силата на националното законодателство.

Източници на информация:

Министерство на околната среда и водите

Изпълнителна агенция по околна среда: <http://eea.government.bg/zpo/bg/>

Статистически справочник, 2022

Докладване до ЕАОС 2023 г.: <https://reportnet.europa.eu/public/dataflow/784>

ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ ПО ДИРЕКТИВАТА ЗА МЕСТООБИТАНИЯТА И ДИРЕКТИВАТА ЗА ПТИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ

(SEBI 8 – Защитени зони по Директивата за местообитанията и Директивата за птиците)

Ключов въпрос

Предложени ли са достатъчно обекти по Директивата за местообитанията и Директивата за птиците?

Ключово послание

В България към края на 2022 г., с Решение на Министерски съвет са приети 340 защитени зони (353 на брой, но 13 са с обща граница по двете директиви) от екологичната мрежа Natura 2000, покриващи общо 34.9 % от територията на страната.

В края на 2022 г. броят на определените защитени зони в България, съгласно Директивата за птиците (фигура 24), е 120 с обща площ 2 616 550 ha (23.1 % от общата територия на страната), а броят на определените защитени зони, съгласно Директивата за местообитанията (фигура 25), е 233 с обща площ 3 615 603 ha (30.3 % от общата територия на страната). Защитените зони включват общо 282 135 ha морски пространства.

До края на 2022 г. 189 защитени зони за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна са обявени със заповед на министъра на околната среда и водите.

Табл. 14. Брой и площ на защитените зони от Националната екологична мрежа Natura 2000

	Брой	Площ [ha]	Територия [ha]	Морски пространства [ha]	Територия %
Защитени зони за местообитанията	233	3 615 603	3 367 916	247 687	30.3
Защитени зони за птиците	120	2 616 550	2 562 061	54 489	23.1
Общо Natura 2000 зони	340*	4 155 839	3 873 704	282 135	34.9

* 13 бр. от 33 са с обща граница по двете директиви

Източник: МОСВ

Дефиниция на индикатора

Индикаторът показва текущото състояние на изпълнението на Директивата за опазване на естествените местообитания и дивата фауна и флора (92/43/ЕИО) и Директивата за опазване на дивите птици (2009/147/ЕИО) от държавите-членки на ЕС и включва два компонента:

- Тенденции в пространственото покритие на предложените зони;
- Индекс на достатъчност, базиран на тези предложения (само за Директивата за местообитанията)

Обявяването на зони, определени съгласно директивите за местообитанията и за птиците, е инструмент за спиране на загубата на биологично разнообразие и показва отговорността на държавата по опазването и намаляване на загубата му.

Първият компонент „Тенденции в пространственото покритие на предложените зони, определени съгласно директивите за местообитанията и за птиците” представя промяната

в площното покритие на предложените зони от държавите-членки в km² за определен времеви период.

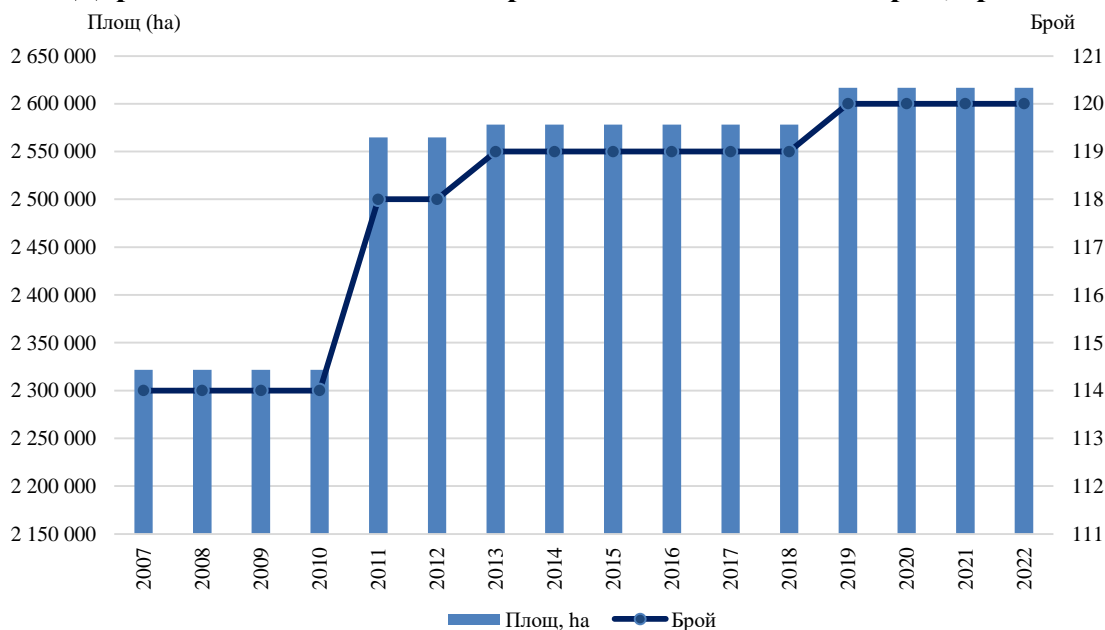
Вторият компонент „Индекс на достатъчност“ показва оценката на Европейската Комисия за това, колко близо са държавите-членки до целта, да имат достатъчно предложени зони за опазване на местообитанията и видовете от интерес на общността. Държавите-членки със 100 % достатъчност са предложили достатъчно обекти, в съответствие с изискванията на Европейската Комисия (ЕК) за всички сухоземни типове местообитания от Приложение I и за сухоземните видове от интерес за Общността от Приложение II, наблюдавани на тяхна територия и оценени, в съответствие със спецификациите на съответната директива.

Оценка на индикатора

През 2022 г. няма предложени нови обекти по Директивата за местообитанията и Директивата за птиците и съответно, няма промяна в оценката на индикатора в сравнение с 2021 г.

По пространствено/площно покритие, на зоните от екологичната мрежа Natura 2000, спрямо националната територия, България се нарежда на трето място в ЕС, след Словения и Хърватия. Индексът на достатъчност на предложените Natura 2000 зони се доближава до 100 %.

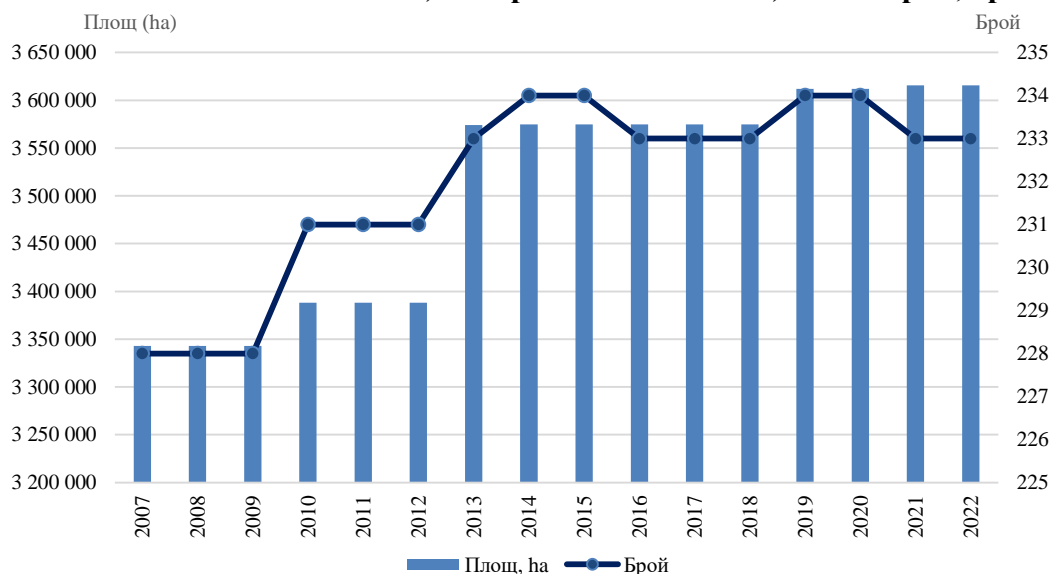
Фиг. 21. Промяна в броя и площта на определените защитени зони по Директивата за птиците за периода 2007-2022 г. в България, брой и ha

Източник: МОСВ

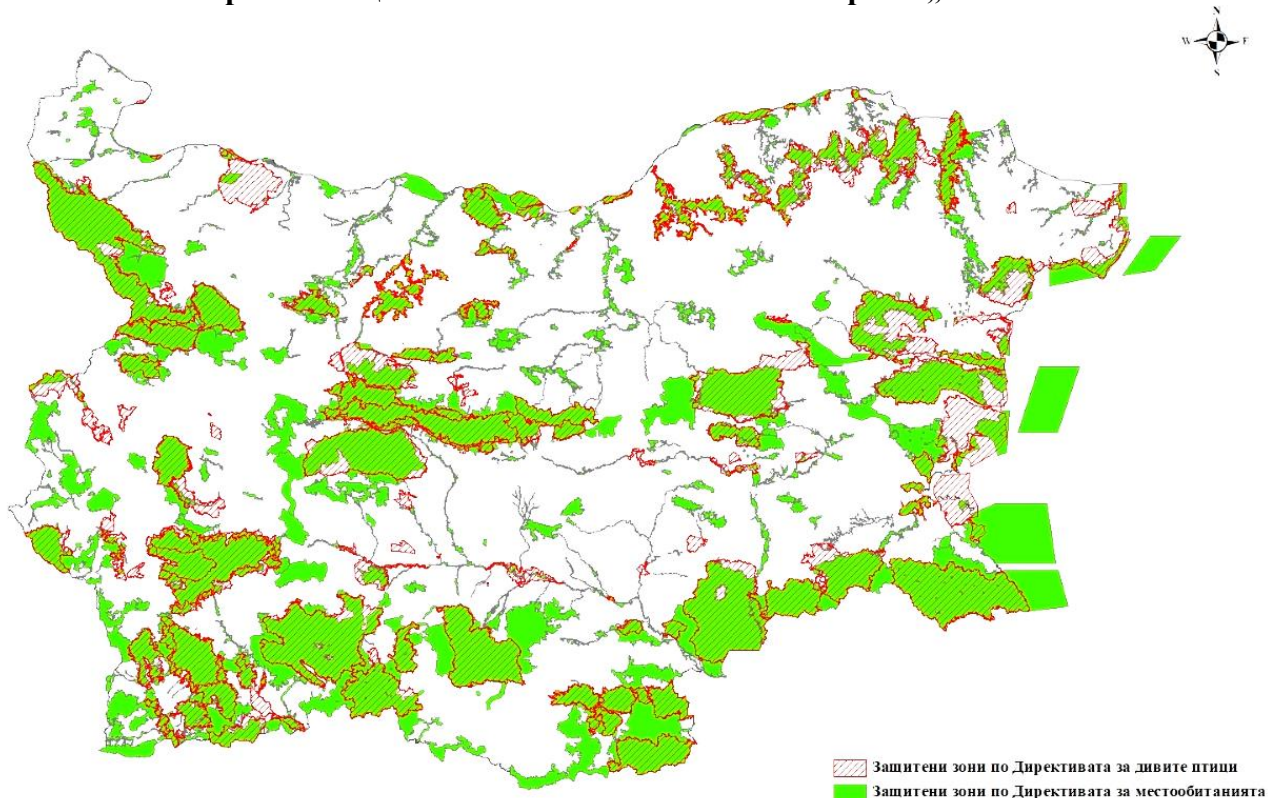
Фиг. 22. Промяна в броя и площта на определените защитени зони по Директивата за местообитанията, за периода 2007-2022 г., в България, брой и ha

Източник: МОСВ

Във връзка с ангажиментите на България за разработване и прилагане на мерки, с които да се гарантира дългосрочното опазване, а където е необходимо и възстановяване, на **най-ценните горски природни местообитания и биологичното разнообразие в тях**, от м. септември 2008 г. до 31.12.2022 г. от страна на МОСВ са изготвени общо **292 оценки за съвместимост** на Горскостопанските планове, с режимите и условията на защитените зони, за територията на цялата страна.

Фиг. 23. Карта на защитените зони от екологичната мрежа „НАТУРА 2000“

Източник: МОСВ

Източници на информация:

Министерство на околната среда и водите: <https://natura2000.egov.bg/>

Европейска комисия (ЕК):

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/index_en.htm

АКТУАЛНА ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАЛИЧНИ ДАННИ ОТ МОНИТОРИНГ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА МРЕЖАТА НАТУРА 2000

В изпълнение на Заповед № РД-196/10.03.2021 г. на министъра на околната среда и водите, от ИАОС е изготвена справка, съдържаща обобщени данни от проведения мониторинг през 2022 г. в рамките на *Националната система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие* (НСМСБР), на места за мониторинг, попадащи на територията на защитените зони от мрежата НАТУРА 2000.

През 2022 г. са посетени места за мониторинг в общо 216 защитени зони. В резултат на проведените теренни наблюдения са събрани данни за 63 типа природни местообитания и 257 вида (висши растения, мъхове, безгръбначни животни, риби, земноводни, влечуги, птици и бозайници). Регистрирани са 50 типа заплахи за видовете и природните местообитания, установени в 211 защитени зони..

Източник на информация:

Изпълнителна агенция по околна среда

ПОЛИТИКИ ПО ОПАЗВАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ, ЗАЩИТЕНИТЕ ТЕРИТОРИИ И ЗАЩИТЕНИТЕ ЗОНИ

По-важни срещи по международни споразумения, проведени през 2022 г.:

➤ Втора част на 15-тата Конференция на страните към Конвенцията за биологично разнообразие (CBD COP 15.2), втора част от 10-тата среща на страните по Протокола от Картахена за биобезопасност (CP MOP 10.2) и втора част от 4-тата среща на страните по Протокола от Нагоя за достъп до генетични ресурси и справедливо разпределяне на ползите, произтичащи от тяхното използване (NP MOP 4.2) с паралелни заседания на трите сегмента, проведени в периода 7-19.12.2022 г. в гр. Монреал, Канада. Конференцията се проведе под мотото „Екологична цивилизация, изграждане на споделено бъдеще за всички живи същества на Земята“. *Ключовите въпроси бяха:*

Приемане на новата **Глобалната рамка за биологичното разнообразие за периода след 2020 г.** (*Post 2020 Global Biodiversity Framework – GBF*). Визията е за живот в хармония с природата, където към 2050 г. биологичното разнообразие е оценено, съхранено, възстановено и използвано мъдро, осигурявайки екосистемни услуги, поддържайки здрава планета и осигурявайки необходимите ползи за всички хора. Мисията до 2030 г. е да бъдат предприети спешни действия за прекратяване на загубата на биологично разнообразие, за поставяне на природата на пътя на възстановяването, в полза на всички хора и планетата чрез опазване и устойчиво използване на биологичното разнообразие, и осигурявайки справедливото и равноправно разпределяне на ползите от използването на генетичните ресурси, като в същото време бъдат осигурени необходимите средства за тяхното прилагане.

Приетите от COP15, CP COP-MOP10 и NP COP-MOP4 решения отразяват в задоволителна степен позициите на Европейския съюз и неговите държави-членки и съответстват на

одобрените национални позиции. Визията, мисията, целите и задачите на новата Глобална рамка съответстват, като ниво на амбиция, на „Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.“ и в голяма част – на елементите на „Европейския зелен пакт“.

Създаване на **Мултилатерален механизъм за разпределянето на ползите от използването на цифровата секвенална информация от генетични ресурси** (*Digital sequence information - DSI*). Договарянето на Глобалната рамка е свързано с постигането на приемлив за всички страни механизъм за разпределение на ползите от използването на DSI – това е записаната в цифров вид информация за последователността от нуклеинови киселини в молекулите на РНК и ДНК, получени от генетични ресурси. Страните се договориха за осигуряване на справедливо и равноправно разпределяне на ползите от използването на DSI, като ползвателите трябва да положат необходимите усилия за осигуряване на проследимост на данните, включително страната на произход на генетичните ресурси, от които е генерирана DSI, без това да създава затруднения за свободния обмен на информация в публичните бази данни или да генерира повече разходи отколкото ползи. Мултилатералният механизъм действа, когато не може да бъде проследена страната на произход. При своето функциониране механизмът следва да зачита законодателствата на страните, които са решили да въведат на национално ниво разпоредби за използването на DSI от генетични ресурси от тяхната територия. Материалният обхват, структурата и различните функционалности на предложения мултилатерален механизъм ще бъдат изготвени от Специализирана Техническа Експертна Група към Конвенцията (*Ad hoc Technical Expert Group*) с хоризонт на действие до COP16.

➤ **19-тата Конференцията на страните по Конвенцията за международна търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES)** – 14-25.11.2022 г. Страните по конвенцията приеха 46 от представените 52 предложения за промяна в Приложенията на Конвенцията, които определят степента на защита на видовете и продуктите, придобити от тях. Под контрола на CITES, за да се гарантира устойчивостта на тези видове в дивата природа, като същевременно позволяват международната търговия с тях, бяха поставени различни видове акули, гущери, костенурки, риби, птици, жаби, както и повече от сто дървесни вида. Освен това бяха приети рекордните 365 решения за насърчаване на защитата на застрашените видове диви животни.

Едно от популярните в България растения, които попадат под защита е розовият златовръх (*Rhodiola rosea*). За видовете от *Rhodiola* spp. (също включени в Приложение 2 на Конвенцията) изключения се допускат за семена, прашец и готови опаковани продукти за търговия на дребно.

➤ **Осмата среща на страните към Споразумение за опазване на китоподобните бозайници в Черно море, Средиземно море и съседната акватория на Атлантическия океан (ACCOBAMS – MOP 8)** – гр. Валета, Малта. По-важни направления, по които се работи на срещата и които имат отражение за страната са следните: NETCCOBAMS (*Network for the conservation of cetacean of the Black Sea, Mediterranean Sea and contiguous Atlantic area*), предоставяне на изключения от член II, параграф 1 на Споразумението, за целите на нелетални изследвания в географския обхват на същото, плаващи мрежи, оценки и разпространение на популацията на китоподобните, взаимодействие с рибарския сектор и аквакултури, териториално базирани консервационни мерки за опазване на китоподобни бозайници, популационна структура, оценка на природозащитния статус на китоподобните бозайници съгласно критериите на Международния съюз за защита на природата (IUCN), регионални планове, национални планове за действие, консервационни планове за управление, оперативна мрежа за изхвърлени китоподобни, антропогенен подводен шум, сблъсъци и взаимодействия с кораби, наблюдения на китоподобни бозайници (туристически дейности), отпадъци в морска среда (пластмаса и др.), химическо замърсяване и биологическо замърсяване, отглеждане на китоподобни на затворено (делфинариуми и др.), развитие на гражданска наука.

➤ **68-ата Среща на страните към Комисията за регулиране на китолова (IWC)** в периода 13-21.10.2022 г. в гр. Порторож, Словения. Отчитайки, че IWC е силно поляризирана по отношение на възможностите за китолов, участието на всяка една държава-членка на ЕС е от ключово значение за определяне на политиките на Комисията (част от т. нар. група на „*like-minded countries*”). Ключови въпроси по време на срещата, които бяха разгледани, са резолюция по отношение на замърсяването с пластмаса (приета), неприемане на предложена резолюция по отношение на хранителна осигуреност, неприемане на предложена резолюция относно приложение на програма за опазване и управление по отношение на запасите от китове, целяща към премахване на мораториума и развитие на китоловната индустрия. Не е успешно гласувано предложението за създаване на защитена зона в Южния Атлантически океан (Proposal of a Schedule Amendment to Create a South Atlantic Whale Sanctuary).

През 2022 г. в процес на разработване и/или процедиране по реда на ЗЗТ са били осем **планове за управление**:

- 2 национални парка: Рила и Пирин
- 2 природни парка: Витоша, Българка и Русенски Лом
- 3 защитени местности – ЗМ „Дефилето“, ЗМ „Ботаническа градина-Балчик“ и ЗМ „Чокльово блато“
- 1 поддържан резерват: ПР „Атанасовско езеро“.

С решения на Министерския съвет през 2022 г. са утвърдени **планове за управление на защитени територии** – за Природен парк „Българка“ и Природен парк „Русенски Лом“.

До 2022 г. са утвърдени седем **плана за управление на защитени зони** за опазване на дивите птици: BG0002015 „Язовир Конуш“, BG0002023 „Язовир Овчарица“, BG0002086 „Оризисце Цалапица“, BG0002090 „Берковица“, BG0002052 „Язовир Жребчево“, BG0002099 „Кочериново“ и BG0002101 „Мещица“.

През 2022 г. са утвърдени 7 бр. **национални планове за действие за застрашени видове от българската флора и фауна**, с десетгодишен период на действие – за видовете: европейския лалугер (*Spermophilus citellus*), тигровата пеперуда (*Euplagia quadripunctaria* Poda, 1761), калописевия и месночервения дланокоренници (*Dactylorhiza kalopisii* E. Nelson и *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó), шипоопашата костенурка (*Testudo hermanni* Gmelin, 1789) и шипобедрена костенурка (*Testudo graeca* Linnaeus, 1758), Карпатска тоция (*Tozzia alpina* subsp. *carpathica* (Wol.) Pawl, *Dicranum viride* (Sull. & Lesq.) Lindb. и *Buxbaumia viridis* (Moug. Ex Lam. & DC.) Brid. Ex Moug & Nestl. и четирилистното разковниче (*Marsilea quadrifolia* L.). Плановете са публикувани на електронната страница на МОСВ, раздел „Природа“, на адрес: <https://www.moew.government.bg/bg/priroda/biologichno-raznoobrazie/zastiteni-vidove/planove-za-dejstvie/>.

Изпълнение на Национална приоритетна рамка за действие по НАТУРА 2000 (НПРД)¹ за периода 2014-2020 г. към 2022 г.

Към месец декември 2022 г. НПРД 2014-2020 г. съдържа 105 мерки, разпределени в 5 приоритета.

¹ **Основната цел на НАТУРА 2000** е да осигури условия за защита и оцеляване на най-ценните и застрашени видове и местообитания за Европа и за постигането на амбициозната цел на ЕС за биоразнообразието:

В НПРД 2014-2020 г. на България са дефинирани 5 приоритета за програмния период 2014-2020, които да бъдат реализирани на територията на защитените зони от НАТУРА 2000. Към всеки приоритет е дефиниран индикативен обхват чрез съдържащите го под-приоритети.

Общият процент на физическо и техническо изпълнение на мерките в НПРД 2014-2020 г. към м. декември 2022 г. е 63.58 %. От планираните 110 мерки по 5-те приоритета не са стартирали 39 мерки.

Изплатените средства към края на 2022 г. по приоритети на НПРД 2014-2020 г., съгласно данни на УО на финансиращите програми са представени в следващата таблица.

Табл. 15. Изплатени средства към края на 2022 г. по приоритети на НПРД 2014-2020 г.

Приоритети на НПРД 2014-2020 г.	Изплатени средства към края на 2021 г. в евро	% от общия бюджет на НПРД
Приоритет 1: Управленско планиране на защитените зони от мрежата Natura 2000	242 364 290.86	1.23
Приоритет 2: Устойчиво управление на защитените зони от мрежата Natura 2000	308 621 245.55	15.54
Приоритет 3: Устойчиво използване на екосистемните услуги за оптимални обществени ползи, както и други фактори за социално-икономическото развитие на регионите	1 599 323 922.17	80.53
Приоритет 4: Изграждане, развитие и поддържане на споделена визия за екологичната мрежа Natura 2000 в България	52 773 849.13	2.66
Приоритет 5: Техническа помощ	820 036.65	0.04
Общо за НПРД:	1 985 903 344.32	125.32

* Мерките, финансирани от ПРСР 2014-2020 г. надхвърлят планираните към 2014 г. в НПРД 2014-2020 г. индикативни финансови средства.

Националната рамка за приоритетни действия за Natura 2000 за програмния период 2021-2027 г. на България (НРПД 2021-2027 г.)

С официално писмо Европейската комисия чрез Постоянното представителство на България в Брюксел уведоми Министерството на околната среда и водите, че НРПД 2021-2027 г. е одобрена на 26.01.2022 г. и със Заповед № РД-590/05.07.2022 г. на министъра на околната среда и водите.

НРПД 2021-2027 г. представлява инструмент за стратегическо многогодишно планиране с цел осигуряване на всеобхватен преглед на необходими мерки за управлението на мрежата „Натура 2000“ в България и свързаната с нея екологична инфраструктура.

В НРПД 2021-2027 г. са включени 74 административни и консервационни мерки за запазване и/или възстановяване на благоприятен природозащитен статус на естествените местообитания и видовете от интерес за България и Европейския съюз, като същевременно взема под внимание икономическите, социалните и културните изисквания, както и регионалните и местните особености.

Към декември 2022 г. не са налични Индикативни годишни работни програми за 2023 г. за изпълнението на програмния период 2021-2027 г. от финансиращите програми, с изключение на Програма „Околна среда“ 2021-2027 г. Не са налични данни за стартирали процедури от финансиращите програми.

Източник на информация:

Министерство на околната среда и водите